

Psyykinen kuormitus lastensuojelun omaohjaajatyössä

Iiris Kaappola

Jonna Laukkanen

Jenniina Sironen

Opinnäytetyö, AMK

Tammikuu 2022

Terveys- ja hyvinvointialat

Sosionomi (AMK)

Kaappola Iiris, Laukkanen Jonna & Sironen Jenniina

Psyykkinen kuormitus lastensuojelun omaohjaajatyössä

Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Tammikuu 2022, 42 sivua.

Terveys- ja hyvinvointialat. Sosionomi (AMK). Opinnäytetyö AMK.

Julkaisun kieli: suomi

Verkojulkaisulupa myönnetty: kyllä

Tiivistelmä

Opinnäytetyö toteutettiin toimeksiantona eräälle lastensuojelun sijaishuoltoyksikölle. Tutkimuksen tavoitteena oli kerätä ja koota tietoa omaohjaajatyön psyykkisestä kuormittavuudesta, kuormitusta vähentävistä tekijöistä sekä omaohjaajien kokemuksista työn kuormituksesta. Tutkimuksen aihe on ajankohtainen, sillä lastensuojelun tarpeen kasvaminen ja sitä kautta lastensuojelun työntekijöiden psyykkisen kuormituksen lisääntyminen ovat olleet julkisessa keskustelussa jo jonkin aikaa. Myös lastensuojelulaitoksissa työskentelevät omaohjaajat kokevat psyykkistä kuormitusta päivittäisessä työssään. Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata omaohjaajatyöskentelyn psyykkistä kuormitusta ja siihen vaikuttavia tekijöitä lastensuojelutyössä.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jossa aineistonkeruumenetelmänä toimi kysely. Kyselyssä käytettiin avoimia kysymyksiä, joka mahdollisti aiheen laajemman tutkimisen laadullisesta aineistosta. Kyseleyn vastasi seitsemän kyseisessä lastensuojelulaitoksessa työskentelevää omaohjaajaa. Tutkimuksen analyysimenetelmänä käytettiin teemoitteluä, joka toteutettiin tutkimuskysymysten mukaan.

Tutkimuksen mukaan omaohjaajien psyykkistä kuormitusta muodostivat perhetyöhön, verkostotyöhön, arvoristiriitoihin, omaohjattavaan lapseen sekä arkeen liittyvät haasteet, jotka aiheuttivat omaohjaajille eettistä kuormitusta. Omaohjaajien kokemukset kuormituksen vaikutuksesta heidän hyvinvointiinsa näyttäytyivät hyvin yksilöllisinä. Kuormitusta vähentäviksi tekijöiksi omaohjaajat nimesivät heidän omia keinojaan sekä työpaikalla jo käytössä olevia keinoja. Tärkeimmiksi kuormitusta vähentäväksi tekijöiksi nousi taitava johtaminen ja esimiehen läsnäolo arjessa.

Avainsanat (asiasanat)

Lastensuojelu, omaohjaaja, sijaishuolto, lastensuojelulaitos, psyykkinen kuormitus

Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)

-

Kaappola Iiris, Laukkanen Jonna & Sironen Jenniina

Personal Key Workers' Mental Burden in Child Protection

Jyväskylä: JAMK University of Applied Sciences, January 2022, 42 pages.

Health and welfare. Bachelor's Degree Programme in Social Services. Bachelor's thesis.

Permission for web publication: Yes

Language of publication: Finnish

Abstract

This study was conducted for a child welfare substitute care unit. The aim of the study was to collect and compile information on the mental workload of personal key workers, the factors that reduce the workload, and the experiences of personal key workers about workload. The subject of the study is topical, as the growing need for child welfare care and thus the increase in the mental burden on child welfare workers has been in the public debate for some time. Personal key workers working in child welfare institutions experience a mental burden in their daily work. The purpose of the study was to describe the mental load of personal key workers and the factors influencing it in child protection work.

The study was conducted as qualitative research. The data was collected through a survey. The survey used open ended questions that allowed for a broader examination of the topic. Seven personal key workers working in the studied child welfare institution responded to the questionnaire. The thematic design was used as the method of analysis for the study, which was implemented according to the research questions.

According to the study, the mental burden of personal key workers consisted of challenges related to family work, networking, value conflicts and the designated child and everyday life. These caused an ethical burden on personal key workers. The experiences of being personal key worker regarding the burden on well-being seemed to be very individual. Personal key workers mentioned their personal ways of coping as well as ways of coping that are already in use in the workplace as factors that reduce the mental burden. Skilful leadership and the presence of a supervisor in everyday life proved to be the most important factors in reducing the workload-burden.

Keywords/tags (subjects)

Child protection, personal key worker, foster care, child welfare institution, mental burden

Miscellaneous (Confidential information)

-

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Lastensuojelun sijaishuolto	5
3	Omaohjaajatyöskentely	8
3.1	Perhetyö ja verkostotyö osana omaohjaajatyötä.....	10
3.2	Ohjaajan työn erityispiirteet lastensuojeluyksikössä	11
4	Psyykinen kuormitus lastensuojelutyössä	12
4.1	Eettinen kuormittavuus ja eettiset ristiriitatilanteet.....	12
4.2	Lähijohtamisen yhteys psyykkisen kuormituksen vähentämiseen.....	14
5	Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset	16
6	Toteutus	16
6.1	Kohderyhmä	17
6.2	Tutkimusmenetelmä	18
6.3	Aineiston käsittely ja analysointi	19
7	Tulokset	22
7.1	Kuormittavat tekijät omaohjaajatyössä	22
7.2	Omaohjaajien kokemus työn kuormittavuudesta	24
7.3	Kuormitusta vähentävät tekijät.....	25
8	Johtopäätökset	26
9	Pohdinta	29
9.1	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	32
9.2	Tutkijan asema	34
9.3	Tulosten hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet	34
	Lähteet	36
	Liitteet	41
	Liite 1. Tutkimusilmoitus	41
	Liite 2. Suostumuslomake.....	42
	Kuviot	
	Kuvio 1. Omaohjaajatyön kuormittavat tekijät	22
	Kuvio 2. Omaohjaajien kokemus työn kuormittavuudesta	24
	Kuvio 3. Kuormitusta vähentävät tekijät.....	25

Taulukot

Taulukko 1. Esimerkki aineiston analyysistä	21
---	----

1 Johdanto

Lastensuojelun tarve kasvaa vuosi vuodelta ja esimerkiksi vuoden 2019 lastensuojelutilaston mukaan lastensuojeluilmoitusten määrä on kaksinkertaistunut viimeisten kymmenen vuoden aikana. Tämän lisäksi tilastoraportin mukaan kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna yhteensä 18 928 lasta ja nuorta. (Tilastoraportti 2020, 1, 3.) Lastensuojelussa työskentelevien ammattilaisten työmäärä on kasvanut samaan tahtiin, jonka vuoksi työntekijät ovat kuormittuneita ja lastensuojelun palveluiden piiriin saattaa olla jopa haastava päästä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen (2018) teettämän selvityksen mukaan sosiaalityön kuormittavuutta lisäävät asiakasmäärän jatkuvan kasvun lisäksi muun muassa muutokset lainsäädännössä sekä työntekijöiden suuri vaihtuvuus ja tätä kautta rekrytointihaasteet (Selvityshenkilön arvio lastensuojelun henkilöstön riittävydestä ja ratkaisuehdotukset kuormituksen vähentämiseksi 2018, 8–9). Tämän lisäksi lastensuojelussa työskentelevät kohtaavat arkisessa työssään raskaita ja traumaattisia tilanteita ja altistuvat tätä kautta psyykkiselle kuormitukselle (Nurhonen 2018, 183). Kaikissa sosiaalihuollon lasta koskevissa toimissa, kuten lastensuojelussa, on aina ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Tämä pohjautuu lapsen oikeuksien sopimukseen, eivätkä resurssihaasteet saa vaikuttaa näihin oikeuksiin. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 30.)

Omaohjaajatyöskentely on yleisesti lastensuojelulaitoksissa käytössä oleva menetelmä. Opinnäytetyö tutkii laadullisen tutkimuksen keinoin erään lastensuojelun erityisyksikön omaohjaajana työskentelevien ohjaajien kuormitusta muodostavia tekijöitä, kokemuksia omaohjaajatyön psyykkisestä kuormittavuudesta sekä keinoista vähentää kuormitusta. Tutkimukseen osallistuneet omaohjaajat työskentelevät kolmivuorossa ja lastensuojeluyksikkö on erikoistunut neuropsykiatrisesti oireilevien lasten sijaishuoltoon. Opinnäytetyö on rajattu koskemaan omaohjaajan kokemusta työn kuormittavuudesta ja kuormitusta muodostavista tekijöistä, eikä se tutki itsessään omaohjaajatyöskentelyä.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata kyseisen yksikön omaohjaajatyöskentelyn psyykkistä kuormitusta ja siihen vaikuttavia tekijöitä lastensuojelutyössä. Tutkimuksen tavoitteena on kerätä ja koota tietoa yksikön omaohjaajatyön psyykkisestä kuormittavuudesta sekä kuormitusta vähentävistä tekijöistä laadullisen kyselyn ja systemaattisen tiedonhaun avulla. Opinnäytetyö pyrkii vastaa-

maan seuraaviin tutkimuskysymyksiin; Mitkä tekijät muodostavat psyykkistä kuormitusta omaohjaajatyössä? Miten omaohjaajat kokevat työn psyykkisen kuormittavuuden? Sekä mitkä tekijät vähentävät omaohjaajatyön psyykkistä kuormaa?

Opinnäytetyön kyselyssä käytettiin avoimia kysymyksiä, jossa esitetyn kysymyksen jälkeen ei annettu valmiiksi valikoituja vastausvaihtoehtoja. Näin kysely ei rajannut vastauksia tiettyjen raa-
mien sisälle ja mahdollisti aiheen laajemman tutkimisen laadullisesta aineistosta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 198–199). Tutkimuksen kyselyyn vastasi yhteensä seitsemän kahdeksasta omaohjaajasta ja vastaukset analysoitiin aineistolähtöisellä teemoittelulla. Opinnäytetyön avulla pyritään lisäämään yksikön johdon ymmärrystä omaohjaajien kokemuksista liittyen psyykkiseen kuormittavuuteen. Opinnäytetyön avulla saadaan kerättyä vain yhden yksikön omaohjaajien kokemuksia. Tutkimuksen tulosten pohjalta on kuitenkin mahdollista lähteä tutkimaan yksikössä esiin nousseita kuormitusta aiheuttavia tekijöitä ja sitä, kuinka niistä aiheutuvaa kuormitusta voisi mahdollisesti vähentää.

Opinnäytetyön tietoperusta muodostuu lastensuojelusta, sijaishuollosta, omaohjaajatyöstä, perhe- ja verkostotyöstä, psyykkisestä kuormituksesta, lähijohtamisen yhteydestä psyykkiseen kuormitukseen sekä eettisestä kuormittavuudesta. Opinnäytetyön teoriaosuuden systemaattista tiedonhakua varten tulee määrittää sopivat hakusanat ja niistä muodostetut hakulausekkeet (Niela-Vilén & Hamari 2016, 25). Tämän opinnäytetyön aineistonhankintaa varten muodostettiin seuraavat hakulausekkeet: *“lastensuojelu AND eett*”*, *“lastensuojelu AND kuormit*”*, *“lapsi AND sijais* OR lastensuojelulaki”*, *“child welfare institution” AND “personal key work*”*, *“institutional care AND child protection”* joita käytettiin kolmessa eri tietokannassa. Teoriaosuuden aineiston hankinnassa käytettiin tietokantoina Finna:a, Melindaa, Social Care Onlinea sekä manuaalista hakua.

Alustavilla hauilla valituilla hakulausekkeilla löytyi monipuolista kirjallisuutta opinnäytetyön aiheeseen liittyen. Manuaalinen haku puolestaan mahdollisti esimerkiksi Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen verkkosivuilta löytyvien lähteiden sekä Finlex:n ajantasaisten lakien käytön teoriaosuuden lähteenä, sillä ne eivät löydy tietokantahauissa (Mts. 27). Systemaattisen tiedonhaun yksi tärkeä vaihe on määrittää mukaanotto- ja/tai poissulkukriteerit. Kriteerit varmistavat, että aineisto pysyy suunnitelman mukaisena ja helpottavat sopivan kirjallisuuden tunnistamisessa. (Mts. 26.) Opinnäytetyön teoriaosuuden systemaattiseen tiedonhakuun valittiin seuraavat mukaanottokriteerit: aineisto on julkaistu vuonna 2010 tai sen jälkeen, aineisto on suomen tai englannin kielistä, aineisto on kokonaan luettavissa sekä aineisto on peräisin luotettavasta lähteestä.

2 Lastensuojelun sijaishuolto

Lastensuojelun, kuten muunkin sosiaalityön lähtökohtana on toimia ihmisarvoa ja asiakkaan etua kunnioittaen ja työ perustuu perus- ja ihmisoikeuksiin sekä lakeihin. Kaikilla lapsilla on yhtäläiset ihmisoikeudet aikuisten kanssa, eikä ikä vaikuta perusoikeuksiin. (Nyrhinen 2016, 64; Saastamoinen 2010.) Lastensuojelulain (417/2007) ja lastensuojelun tarkoitus on turvata lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen, turvalliseen kasvuympäristöön sekä erityiseen suojeluun. Myös Oliverin (2017, 34) mukaan lastensuojelun ensisijainen tehtävä on turvata lasten hyvinvointi ja turvallisuus. Ensisijaisesti lapsen vanhemmat tai muut huoltajat ovat vastuussa lapsen hyvinvoinnista, mutta perheen kanssa työskentelevien viranomaisten on tuettava kasvatustyötä ja ohjattava perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Lastensuojelu tukee perhettä ja muita lapsen kasvatuk-

sesta ja hoidosta vastaavia tarvittavien tukitoimien ja palveluiden järjestämisellä. Joissain tapauksissa lastensuojelu tarkoittaa lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle. Lapsen asemasta sijaishuollossa säädelään lastensuojelulaissa. (L 417/2007 1–2 §; Rätty 2019, 2–4; Hämäläinen & Isomäki 2016, 84; Saastamoinen 2010; Hakalehto 2016, 23.)

Jos lapsen huolenpidon tai muut kasvuolosuhteiden puutteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä, tai lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään, on sosiaalihuollon vastaavan toimielimen otettava lapsi huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto (L 417/2007, 40 §). Sijaishuolto on yksi lastensuojelun tehtävistä, jossa lapsi sijoitetaan asumaan kodin ulkopuolelle. Sijoitus voidaan toteuttaa huostaanotolla, kiireellisellä sijoituksella tai väliaikaisella määräyksellä. (Lastensuojelun käsikirja 2021; Rätty 2019, 343–348, 363–371.) Lapsi voidaan sijoittaa myös avohuollon tukitoimena asiakassuunnitelman mukaisesti lyhytkestoisesti kodin ulkopuolelle (L417/2007, 37 §; Rätty 2019, 328–330). Munro (2020, 1) korostaa, että lapsen sijoittamisen kodin ulkopuolelle tulee lisätä lapsen hyvinvointia, eikä pelkästään poistaa lapsen turvattuutta. Oliverin (2017, 35) mukaan lastensuojelutyön tulee pyrkiä lisäämään lapsen hyvinvointia esimerkiksi tukemalla hänen jo voimassa olevia voimavarojaan ja vahvuuksiaan sekä muodostamalla ja tukemalla positiivisia suhteita lapsen omasta lähipiiristä.

Lastensuojelulaitos

Kodin ulkopuolelle sijoitetulla lapsella on oikeus hänen tarpeitaan vastaavaan sijaishuoltopaikkaan. Lastensuojelulaitokseksi voidaan luokitella esimerkiksi lastenkoti, nuorisokoti, koulu-koti sekä vastaanottokoti ja näiden toiminnasta ja edellytyksistä säädetään lastensuojelulaissa. Lastensuojelulaitokset ovat usein valtion, kunnan tai yksityisten yritysten ylläpitämiä. Lastensuojelulaissa säädettyjä rajoitustoimenpiteitä, pois lukien lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättäminen ja yhteydenpidon rajoittaminen, voidaan toteuttaa ainoastaan laitoshuollossa sijoituksessa olevaan lapseen. Tämän vuoksi lastensuojelulaitoksen määrittely on merkittävässä roolissa rajoitustoimenpiteiden osalta. (L 417/2007, 57–58 §; Saastamoinen 2010, 89–101; Rätty 2019, 471, 530–535; Lastensuojelun laatusuositus 2019, 48.)

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan laitoshuollolle asetettuihin laadullisiin vaatimuksiin kuuluvat mm. Asianmukaiset ja riittävät toimitilat ja toimintavälineet sekä sijoitetun lapsen oikeus yksityisyyteen. Jokaiselle lapselle tulee taata mahdollisuus rauhalliseen yksinoloon ja omaan alueeseen. Oman alueen lisäksi lastensuojelulaitoksessa tulee olla riittävät kodinomaiset tilat yhteiskäyttöön. Yhdessä sijaishuollon yksikössä voi olla yhtä aikaa enintään seitsemän sijoitettua lasta tai nuorta. Rätty (2019) korostaa, että sijoituksen aikana lapsen arjen olosuhteiden tulee muuttua aiempaa paremmiksi ja arki täytyy järjestää ennakoitavaksi ja turvalliseksi myös vuorovaikutussuhteiden osalta. Riittävä vuorovaikutus sijoitettujen lasten ja hoito- ja kasvatushenkilökunnan välillä pyritään varmistamaan lasten enimmäismäärän säätämällä. Saastamoinen (2010) nostaa esille, että sijoitettujen lasten määrän rajoittamisella pyritään luomaan laitoshuollosta myös mahdollisimman kodinomainen kasvuympäristö sijoitetuille lapsille. (L 417/2007, 57–59 §; Saastamoinen 2010 90–94, Rätty 2019, 530–535, 541–542.)

Lastensuojelulaissa säädetään myös lastensuojeluyksikön henkilöstön määrästä ja kelpoisuudesta. Henkilökunnan määrään vaikuttaa muun muassa laitoksessa asuvien lasten määrä, sijaishuollon tarve, lapsille tarjotut yksilölliset palvelut, asiakkaiden ikä, sukupuoli, hoitoisuus, terveydentila sekä työaikajärjestelyt ja työn toteuttamistapa. Yhden yksikön henkilökunnan vähimmäismäärä on kuitenkin seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä työskentelevää henkilöä. Lastensuojelulaitoksen henkilöstöllä tulee olla riittävä koulutustaso ja ammattitaito työtehtävään. Yksikkökohtaiset erityistarpeet tulee huomioida henkilökunnan kelpoisuusvaatimuksissa. Saastamoinen (2010) kuvailee edellä mainituiksi erityistarpeiksi päihderiippuvaisten lasten ja nuorten hoidon ja Rätty (2019) puolestaan kiintymyssuhteissa vaurioituneiden ja hyväksikäytettyjen lasten hoidon. Rätty (2019) korostaa, että sijoitettujen lasten tarpeet usein myös muuttuvat sijoituksen aikana, jolloin riittävän henkilöstön määrää ja erityisosaamista on arvioitava joustavasti. (L 417/2007, 60 §; Saastamoinen 2010 94–98, Rätty 2019, 542–543, 545–548.)

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut Lastensuojelun laatusuosituksen (2019), jossa on kuvattuna myös sijaishuollon laatukriteerit. Sijaishuoltoa koskevia kriteerejä on yhteensä 12 ja ne perustuvat osittain lastensuojelutoimintaa säättäviin lakeihin sekä ihmis- ja perusoikeuksiin ja ovat tämän vuoksi näiltä osin velvoittavia. Kriteerit on määritelty lapsen näkökulmasta ja järjestetty prosessin omaisesti sijaishuoltomuodon ja –paikan valintaan, lapsen muuttamiseen sijaishuolto-

paikkaan, arkeen sijaishuoltoyksikössä, yksiköstä pois muuttamiseen ja lopulta sijaishuollon päättymiseen. Näiden lisäksi sijaishuollon suunnitelmallisuudesta ja dokumentoinnista on määritelty erillinen kriteeri. (Lastensuojelun laatusuositus 2019, 38.) Sijaishuollon laatua ja toteutumista valvovat sijoittaja- ja sijoituskunnan sosiaalitoimet sekä aluehallintavirasto. Valvonnan tarkoitus on varmistaa, että sijoitus toteutuu lastensuojelulain mukaisesti sekä lapsi saa tarvitsemansa tukitoimet ja palvelut sijoituskunnassa. (L 417/2007, 13 §, 24 §, 79 §; Rätty 2019, 738–744; Saastamoinen 2010, 99–101; Saastamoinen 2016, 160–163.)

3 Omaohjaajatyöskentely

Omaohjaajatyöskentely on osa Lastensuojelun terapeutin laitospedagogian mallinnusta, joka on toimeksiantajana toimivan lastensuojeluyksikön toiminnan teoreettinen kulmakivi. Eronen ja Laakso (2016) tutkivat lastensuojelun laitoshoidon kasvatuksellisia ja kuntouttavia orientaatioita ja niiden vaikuttavuutta kansainvälisten tutkimusten pohjalta. Tutkimuksen mukaan terapeutin laitospedagogiassa esitettiin panostuksena laitosten työtapaan ja työntekijäresurssiin. Työtavassa ohjaajat vastasivat kaikesta arjen huolenpidosta korostaen ohjaajien vanhemmuuden taitoja. Terapeutin kasvatukseen liittyi oleellisesti jokaiselle lapselle nimetty omaohjaaja. Tutkimuksen mukaan lasten kokemukset terapeutin laitospedagogiasta olivat positiivisia ja terapeutin kasvatusta oli parantanut lasten elämänlaatua. (Eronen & Laakso 2016, 20.)

Omaohjaajamenetelmä on yleisesti lastenkodeissa käytössä oleva menetelmä. Käytännössä omaohjaajasta puhutaan omaohjaajana. Jokaisella lapsella on nimetty omaohjaaja, joka on vastuussa lapsen hoidosta ja kasvatuksesta yhdessä muiden työyhteisön jäsenten, vanhempien ja lapsen tarvitsemien asiantuntijoiden kanssa. Omaohjaaja tuntee lapsen aikaisemmat vaiheet, merkittävät elämäntapahtumat sekä terveystiedot. Lapsi voi luottaa, että joku vastaa hänen asioistaan ja pitää hänet mielessään. Näin lapselle ja omaohjaajalle muodostuu omaohjaajasuhde, jossa vuorovaikutus on molemminpuolista ja lapsi luottaa omaan aikuiseensa. Omaohjaajan tulee olla turvallinen ja luotettava aikuinen lapselle, jotta hoito ja kasvatusta olisi korjaavaa. Omaohjaajana toimimiseen liittyy paljon paineita, sillä omaohjaaja vastaanottaa lapselta kaikenlaisia tunteita muun muassa asettaessaan lapselle rajoja. Lapsi myös usein kokeilee omaohjaajan asettamia rajoja niin kauan, kunnes tuntee aikuisen luotettavaksi ja uskaltavaksi luomaan häneen kiintymyssuhteen. (Sinkkonen 2015, 241–244.)

Omaohjaajasuhde voidaan luokitella kolmeen eri osaan, joita ovat tietoinen, julkinen ja ammatillinen suhde. Tietoisesta omaohjaajasuhteesta puhutaan, kun ”suhde” perustuu päätöksiin, jotka tehdään hoito- ja kasvatussuunnitelmaa sekä yhteisiä sopimuksia noudattaen. Julkisella omaohjaajasuhteella tarkoitetaan sitä, että lapselle määrätään yksiköstä omaohjaaja. Välttämättä omaohjaajan ja lapsen välinen suhde ei toimi heti alkuun, mutta muutoksia ei tehdä, jotta hoidossa säilyy johdonmukaisuus. Ammatillisessa omaohjaajasuhteessa omaohjaaja osaa tarkastella omaa toimintaansa ja pyrkii pysymään ammatillisena hankalissakin tilanteissa. Luottamus korostuu omaohjaajasuhteissa, sillä ilman luottamusta lapsen eheytyminen ei voi alkaa. Omaohjaajalta vaaditaan hyviä vuorovaikutustaitoja, kunnioittavaa kohtelua ja empatiakykyä. Lapsen yksilöllinen kohtaaminen vahvistaa lapsen tunnetta siitä, että hän tulee kuulluksi ja nähdyksi. (Närhi, Timonen-Kallio & Yliruka 2017, 26.) Lastensuojelussa suhdekeskeinen teoria on yksi tärkeimpiä työkaluja omaohjaajan työssä. Ihmiselle kehittyä elämänjaksonsa aikana erilaisia ihmissuhteita, joiden avulla hän alkaa kehittää omaa identiteettiään sekä kohtaamaan ilot ja pettymykset. Usein lastensuojelulaitoksissa olevilla lapsilla on taustallaan jonkin asteisia puutteita ihmissuhteissaan. (Sudenlehti 2018, 50–52.)

Omaohjaajatyössä korostuu ohjaajan mentalisaatiokyky. Sudenlehden (2018) sekä Gershyn ja Grayn (2020, 2086) mukaan hyvän mentalisaation omaava ohjaaja osaa pohtia omia sekä toisten ihmisten tunteita ja näkökulmia ja kykenee säätelemään omia tunteitaan. Hän myös näkee oireiden ja haasteiden takana vaikuttavat tunteet ja kohtaa lapsen tässä hetkessä. Hyvän mentalisaation omaava ohjaaja ei selitä lapsen käytöstä esimerkiksi pelkästään nälällä tai väsymyksellä vaan tutkii käytöstä yhdessä lapsen kanssa ja näkee myös emotionaaliset ja psykologiset tekijät käytöksen taustalla. Kun omaohjaaja onnistuneesti tulkitsee ja ymmärtää hänen ja lapsen välistä vuorovaikutusta, vahvistaa se myös lapsen mentalisaatiokykyä. Kun lapsen mentalisaatiokyky vahvistuu, oppii hän vähitellen erottamaan toisen ihmisen tunteet omista tunteistaan ja pikkuhiljaa sietämään omia tunteitaan niin, ettei tarvitse ohjaajan tukea kannatellakseen niitä. Pajulon, Salon ja Pyykkösen (2015) mukaan onnistunut mentalisaatio tukee myös lapsen kykyä turvalliseen kiintymyssuhteeseen. Mentalisaatiokyky voi vahvistua myöhemmässä iässä turvallisten ihmissuhteiden ja tavoitteellisen hoidon avulla, vaikka lapsi olisi kokenut negatiivisia kokemuksia vuorovaikutuksessa varhaislapsuudessa. (Sudenlehti 2018, 53–55; Pajulo, Salo & Pyykkönen 2015.)

Voidaankin ajatella, että omaohjaajatyön yksi merkittävä tehtävä on onnistunut vuorovaikutus, joka tukee lapsen mentalisaation kehittymistä ja vahvistumista. Myös Närhi ja muut (2017) nostavat esille terapeutin laitospalveluksen mallinuksessa, että omaohjaajan ensisijainen tehtävä on muodostaa omaohjattavan lapsen kanssa korjaava ja turvallinen kiintymyssuhde, jonka myötä myönteiset muutokset ovat mahdollisia (Närhi ym. 2017, 26). Sinkkonen (2015) vahvistaa näkemystä esittämällä hyvän omaohjaajan ominaisuudeksi kyvyn tukea lapsen valmiuksia mentalisointiin kyselemällä, kuulostelemalla ja olemalla lapselle aidosti läsnä (Sinkkonen 2015, 242–243). Kaikko ja Friis (2011) mukaan Vuori-Kemilä ym. 2018 kuvaavat työntekijän persoonallisuuden olevan avainasemassa toimivaan vuorovaikutussuhteeseen asiakkaan kanssa. Työntekijä hyödyntää persoonaansa antaessaan asiakkaalle tukea. Työntekijän on hyvä olla sinut oman menneisyytensä kanssa, jotta pystyy kuuntelemaan ja ymmärtämään lapsen ja perheen kokonaistilanteen. (Kaikko & Friis 2011, 77.)

3.1 Perhetyö ja verkostotyö osana omaohjaajatyötä

Lastensuojelulaitoksissa ja osana omaohjaajatyötä tehdään perhetyötä lapsen ja perheen kanssa koko ajan huolimatta siitä, onko lapsi kotiutumassa vai ei. Laitoksessa tehtävällä perhetyöllä on tarkoitus luoda vanhempien kanssa toimiva yhteistyö. Perhetyön haasteeksi voi nousta vanhempien kokema epävarmuus omasta vanhemmuudesta ja vanhemmuuden jakamisesta laitoksen henkilökunnan kanssa. (Närhi ym. 2017, 22.) Pätärin (2018) mukaan lastensuojelulaitoksen työntekijällä on enemmän tietoa lastensuojeluprosessista, sekä taustalla vaikuttavasta lainsäädännöstä, jonka vuoksi vanhempien ja työntekijän suhde on aina hierarkkinen. Tämä hierarkkisuus vaikuttaa usein perheen ja työntekijän välisiin keskusteluihin. (Pätäri 2018, 142.) Oliver (2017, 34) korostaa, että perhetyössä onkin tärkeää tukea vanhempien oikeuksia ja vanhemmuutta ja kannustaa heitä päätöksentekoon heidän lastansa koskeissa asioissa.

Perhetyö voidaan jakaa kolmeen eri työmuotoon. Näitä ovat ehkäisevä perhetyö, kriisiperhetyö, sekä korjaava perhetyö. Ehkäisevä perhetyö ja kriisiperhetyö kuuluvat kaikille tarjottaviin palveluihin, kun taas korjaavasta perhetyöstä puhutaan usein lastensuojeluun yhdistettynä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 31–34.) Rönkkö ja Rytönen (2010) nostavat esiin eettisen harkintakyvyn perhetyötä tehdessä. Vastaan voi tulla tilanteita, joissa eri alan ammattilaisilla on ristiriitaiset näkemykset lapsen ja perheen edusta. Ristiriitatilanne voi aiheutua myös vanhempien ja laitoksen työntekijän välille lapsen edusta. Lastensuojelulaitoksessa omaohjaaja työskentelee perheiden

henkilökohtaisten asioiden kanssa. Omaohjaajan työnkuvaan kuuluu myös keskeisenä osana verkostotyö. Verkostotyö on moniammatillista yhteistyötä, joka sisältää asiakkaan hoitoneuvottelut, asiakassuunnitelman laadinnan, koulupalaverit ja tarvittavat verkostopalaverit. (Rönkkö & Rytönen 2010, 49.)

3.2 Ohjaajan työn erityispiirteet lastensuojeluyksikössä

Arkikeskeisyys on yksi suurimpia eroavaisuuksia lastenkotityön ja lastensuojelun sosiaalityön välillä. Lastenkodissa vallitsee rutiinit ja selkeä arkirytm, niistä huolimatta tilanne kuitenkin voi muuttua yllättäen ja luoda tilanteita joihin työntekijän tulisi osata reagoida nopeasti, sekä sopeutua muuttuviin tilanteisiin ilman suurempaa miettimisaikaa. Työntekijä voi omalla käytöksellään pahimmillaan kärjistä tilannetta, mutta parhaimmassa tapauksessa työntekijä pystyy sovittelemaan tilanteen ja näin saada rauhallisen arjen takaisin hallintaan. (Laakso 2012, 142; Närhi ym. 2017, 27.) Lastenkodin työntekijöiden tulee pohtia tarkkaan ammatillisuuttaan vallankäyttöön, onko tarkoitus käyttää sitä lapsen eduksi vai alistaakseen lasta. Lastenkodin työntekijöillä on päävastuu lapsen arkisesta kasvatuksesta ja hyvinvoinnista. Mikäli lapsi asuu lastenkodissa pitkään, on vastuu lapsen kasvatuksesta vieläkin merkityksellisempää. (Laakso 2012, 144–145.)

Lastenkotityössä omaohjaajien tehtävänä on luoda lapsille mahdollisimman turvallinen ja normaali arki sisältäen perustarpeista huolehtimisen. Laakso (2012) käyttää tästä nimitystä arkinen huolenpito. Arkinen huolenpito pitää sisällään lasten herättämiset, ruokailut, iltatoimet ja nukuttamiset. Huolenpito pitää myös sisällään lapsen hygieniaan liittyvät toimenpiteet, jossa omaohjaajan tulee huomioida sensitiivinen lähestymistapa. Lastenkodin arki ei rakennu itsestään, vaan se rakennetaan yhdessä lasten ja ohjaajien kesken. Arjessa omaohjaajan tulee käsitellä lapsen kanssa vaikeat tilanteet, kuten lapsen koulukiusaaminen tai itsensä satuttaminen. Näissä hetkissä on tärkeää muistaa olla kunnioittava lasta kohtaan. (Laakso 2012, 135–137; Eronen, Laakso & Pösö 2011, 153–154.) Lastenkotityön arki on täynnä yllättäviä tilanteita, kuten lasten yllättävän voimakkaita reagoiteja muuttuviin tilanteisiin. Lapsen reagointi voi näyttäytyä esimerkiksi väkivaltaisena käytöksenä muita lapsia tai ohjaajia kohtaan, jonka seurauksena tilanne voi edellyttää kiinnipitoa. Kiinnipitotilanteet voivat olla työntekijöille fyysisesti ja henkisesti hyvinkin rankkoja. (mts. 140.)

4 Psyykkinen kuormitus lastensuojelutyössä

Ihmiset kokevat yksilöllisesti kuormittavuuden ja siihen voivat vaikuttaa eri tekijät. Mattilan ja Pääkkösen (2015) mukaan työhön yleisesti kuuluu jonkin verran kuormittumista, eikä siitä silloin ole haittaa terveydelle. Työtehtävien liian suuret vaatimukset, yhteistyövaikeudet tai koko organisaation toimintatavat voivat synnyttää liiallista psyykkistä kuormitusta, jonka seurauksena työntekijän kyky selviytyä työn vaatimuksista heikkenee. (Mattila & Pääkkönen 2015.)

Sosiaalialalla ja lastensuojelussa työskennellessä on hyvä pitää omasta psyykkisestä hyvinvoinnista huolta. Seppäsen (2021, 306) mukaan lastensuojelun parissa, kuten muissakin sosiaalialan töissä, työhyvinvointi on merkittävässä roolissa. Hänen mukaansa sosiaalialalle hakeutuu usein tunneihmisiä. Tällaisilta henkilöiltä löytyy kykyä ja taitoa huomioida toinen ja asettua toisen rooliin. Useat työntekijät vievät työnsä mukanaan vapaa-ajalle ja kuormittavat näin psyykkistä hyvinvointiaan. Lastensuojelussa työskentelevä vastaanottaa päivän aikana paljon erilaisia tunteita ja ajatuksia, niin lapsilta kuin muilta aikuisilta. (Mts. 14–17.)

Lastensuojelussa työskentelevien työn kuormittavuus on ollut esillä useiden vuosien ajan. Vaatimukset ovat kasvaneet muun muassa lastensuojelun asiakasmäärien pitkäaikaisessa kasvussa, lainsäädännön muutoksissa, prosessien määrääjoissa sekä dokumentoinnissa. Vaatimukset ovat lisänneet työlle entistä tiukempia reunaehtoja. Työntekijöiden suuri vaihtuvuus ja rekrytointivaikeudet ovat myös lisänneet työn kuormitusta. (Selvityshenkilön arvio lastensuojelun henkilöstön riittävydestä ja ratkaisuehdotukset kuormituksen vähentämiseksi 2018, 9.) Nurhonen (2018) nostaa esille myös raskaat ja traumaattiset kokemukset, joita lastensuojelussa työskentelevät todistavat osana lastensuojelutyön arkea, mikä lisää työn psyykkistä kuormittavuutta. Lastensuojelussa työntekijät altistuvat välillisesti lapsen ja perheiden haastaviin tilanteisiin ja vaikeisiin kokemuksiin, mikä voi muodostaa empatiavälitteistä kuormitusta. (Nurhonen 2018, 183.) Metterin ja Hotarin (2011) mukaan kuormittavuus ottaa vallan, jos työntekijä ei saa tukea työlleen.

4.1 Eettinen kuormittavuus ja eettiset ristiriitatilanteet

Metterin ja Hotarin (2011) mukaan sosiaalialalla työskennellään eettisesti vastuullisilla ja herkillä alueilla. Arki, arvot ja etiikka -oppaan (2017) mukaan koko työyhteisön on osallistuttava eettiseen

keskusteluun ja päätöksentekoon, eikä se saa jäädä yhden ihmisen vastuulle. Sosiaalialan opinnoista lähtien keskitytään arvoihin, joissa keskeistä on sosiaalinen oikeudenmukaisuus, ihmisoikeudet sekä jokaisen ihmisen luovuttamaton ihmisarvo ja arvokkuus ilman suorituksia (Metteri & Hotari 2011). Myös arki, arvot ja etiikka opas (2017) ohjeistaa, että ammattietiikan lähtökohtana toimii ihmisarvo, ihmisoikeudet ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Hyvinvointivaltiossa sosiaalialalla keskeiset tehtävät perustuvat eettisiin kysymyksiin. Ne ovat yhteydessä muun muassa tuen ja kontrollin ykseyteen ja ammatillisen vallan käyttöön. On tärkeää muistaa, ettei eettinen sitoutuminen ole yksiselitteistä tai samanlaista kaikkien sosiaalialalla työskentelevien kesken. (Metteri & Hotari 2011.)

Sosiaalialalla työskennellessä eettinen ongelma tulee näkyviin silloin, kun sosiaalialan työntekijä tunnistaa vaikean moraalisen päätöksenteon tarpeen. Dilemma eli eettinen ja moraalinen ristiriita syntyy silloin, kun työntekijällä on käytettävissä kaksi tai useampi yhtä vaikeaa ja epätoivottavaa vaihtoehtoa, joista on valittava yksi. Eettinen kuormittuminen tulee tilanteesta, joissa työntekijä on kokenut moraalista ja eettistä stressiä ja ahdinkoa. Eettinen ja moraalinen ahdinko on kokemus siitä, että ihmisen toiminta on ristiriidassa arvomaailman ja uskomusten kanssa. Tutkimukset kertovat, että eettistä stressiä aiheutuu usein silloin, kun työntekijä kohtaa yksin eettisesti vaikeita asiakastilanteita monimutkaisessa palvelujärjestelmässä ja työyhteisössä, mistä ei saa riittävästi tukea eettisten ristiriitojen ratkaisuun. (Mt.) Myös Xiaoqingin ja Xiaon (2021) mukaan sosiaalialan työntekijöiden kuormitusta lisäävät epäselvyys ja ristiriitaiset käsitykset työn vaatimuksesta, tavoitteista ja priorisoinnista.

1980-luvulta alkaen USA:ssa on tutkittu eettistä kuormittavuutta sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastyössä. Sarah Bishop Merrill opetti 1980-luvulla sovellettua etiikkaa USA:n Kansainvälisen yliopistossa eri oppialoilla eläinlääketieteestä insinööritieteeseen ja loi käsitteen eettinen stressi. Hoitotyön etiikkaa tutkinut filosofi Jameton otti käyttöön vuonna 1984 käsitteen moraalinen ahdinko. Moraalinen ahdinko tarkoittaa psykologista epätasapainoa tai kipeitä tunteita, joita voi ilmetä sosiaali- ja terveysalalla, kun työntekijät ovat tietoisia moraalisen toiminnan tarpeesta, mutta eivät aina voi toimia tarpeen mukaan. Jametonin mukaan esteitä voivat olla esimerkiksi ajan puute, lakiin perustuvat rajat tai työnohjauksen puute. Eettinen ja moraalinen stressi ja ahdinko ovat tulleet käsitteinä hoitotieteen kautta myös sosiaalityön tutkimukseen. (Mt.)

Eettisyyteen liittyvä stressi kehittyy usein emotionaalisen ja moraalisen ristiriidan seurauksena ja se voi näkyä ihmisessä psykososiaalisina tai fyysisinä oireina. Pitkään jatkunut eettinen stressi voi johtaa eettiseen kuormittumiseen, joka on työpohjainen tila. Tällöin työntekijän eettinen ahdinko muuttuu henkilökohtaiseksi tai jopa työyhteisön väsymiseksi ja uupumiseksi. Työssä koetulla eettisellä kuormittumisella on suuri vaikutus työntekijöiden jaksamiseen, työmotivaatioon ja myös työpanos asiakkaiden kanssa työskentelemiseen voi heikentyä stressin seurauksena. (Mt.)

4.2 Lähijohtamisen yhteys psyykkisen kuormituksen vähentämiseen

Sosiaalialalla työskentelevät joutuvat joskus toimimaan virallisten ohjeiden ja lakien rajaamien edellytysten ja asiakkaiden henkilökohtaisten tarpeiden välissä. Tällaisissa tilanteissa lähijohtajan tulisi kyetä tukemaan henkilöstöä. (Niiranen, Seppänen-Järvelä, Sinkkonen & Vartiainen 2010, 164–165.) Lähijohtaja huolehtii työyhteisöstä yhteistoiminnan järjestämisellä, yhtenäisillä toimintatavoilla ja tarkoituksilla sekä sopimukseen perustuvalla toiminnalla (Mt. 130). Litchfield, Cooper, Hancock ja Watt (2016) kertovat johtamisosaamisen kannalta keskeisiä asioita olevan ymmärtäminen ja hyvä kommunikaatio.

Harvoin itse työ johtaa uupumukseen. Jos kuormittavassa työssä jää ilman tarvitsemaa tukea ja arvostusta voi se koitua hyvinvoinnille mahdottomaksi yhtälöksi. Myötätuntoinen johtaminen voi vaikuttaa ratkaisevalla tavalla siihen, miten työuraan ja elämiseen kuuluvista vastoinkäymisistä ja kuormituksesta on mahdollista selviytyä niin, että työkyky pysyy hyvänä. Jokaiselle tulee jossain vaiheessa työ- tai yksityiselämää vastaan vastoinkäymisiä, jotka ovat yhteydessä siihen, miten jaksamme töissä. Johtamisella ja työyhteisöllä on iso rooli siinä, kuinka työn epäkohtia ratkotaan sekä miten kriiseistä on mahdollista selvitä ja miten paljon ne voivat vaikuttaa hyvinvointiin, terveyteen, sekä henkisen ilmapiiriin. (Hakanen, Kuusela & Pessi 2017; Kothari, Chandler, Waugh, McElvaine, Jaramillo & Lipscomb 2021.) Myös Rönkkö ja Rytönen (2010, 296) toteavat työntekijän työmotivaation paranevan, kun esimieheltä saa tukea ja palautetta ja kun työpaikalla on hyvä yleinen ilmapiiri. Mattilan ja Pääkkösen (2015, 10) mukaan hyvä ilmapiiri koostuu siitä, että jokaisella on mahdollisuus ilmaista omia mielipiteitään sekä tulla kuulluksi.

Työskennellessä jatkuvasti epä mukavuusalueella ja suorituskyvyn rajalla, saamatta työstä riittävästi positiivista palautetta, tunne työn palkitsevuudesta heikkenee. Mielekäs työ voi koostua monesta asiasta, kuten työilmapiiristä, työkuorman sopivasta määrästä sekä työn ja yksityiselämän

yhteensopivuudesta. Kauko-Valli ja Koironen (2010, 110) ovat sitä mieltä, että jatkuva kiire ja epävarmuus, epätasapaino haasteiden ja koettujen voimavarojen välillä sekä elämän monimutkaisuuden kokemus vaikuttavat työntekijän kuormittumiseen. On tärkeää, että työntekijä tunnistaa millainen työtehtävä aiheuttaa kuormittavuutta. Kuormittavien työtehtävien tunnistaminen auttaa työntekijää itsensä kehittämisessä ja voimavarojensa aktivoinnissa. (Leskinen & Hult 2010, 68–69.) Esimiehen tulisi olla herkkä kuulemaan kokeeko joku työntekijä työn liian kuormittavaksi, sillä jokainen kokee työn kuormittavuuden yksilöllisesti (Laaksonen & Ollila 2017).

Esimiehen tarkoituksena on auttaa työntekijää konkreettisin keinoin esimerkiksi aidolla pysähtyvällä kuuntelemisella, työtuntien vähentämisellä tai voimavarojen tarkastamisella. Taitava esimies ottaa huomioon työntekijän kokonaisvaltaisen elämäntilanteen silloin, kun työntekijä haluaa asioitaan jakaa. Myötätunnon tärkeys on noussut viime aikoina työelämässä esille useiden ihmisten hyvinvointia uhkaavien tekijöiden takia. Esimerkiksi työelämässä tapahtuvat jatkuvat muutokset, lisääntyvä epävarmuus alalla, sekä kiristyvä työtahti uhkaavat työntekijöiden hyvinvointia. (Hakanen, Kuusela & Pessi 2017.)

Mattilan ja Pääkkösen (2015) mukaan hyvään työkykyyn kuuluu se, että työntekijän psyykkiset ja fyysiset edellytykset sekä ammatillinen osaaminen ovat tasapainossa työlle. Tehokkaimpia tapoja ennaltaehkäistä psyykkistä kuormitusta ovat suunnitelmallinen toiminta sekä ennakointi. On tärkeää, että työpaikalla laaditaan yhteiset toimintatavat asioiden tekemiseen. (Mattila & Pääkkönen 2015, 10.) Liiallisen kuormituksen ennaltaehkäisy on tärkeää ajatellen sekä yritystä että yksittäistä henkilöä. Ennaltaehkäisy tuo mukanaan tärkeitä asioita, kuten työhyvinvointia ja työtyytyväisyyttä. Tästä johtuen työntekijät todennäköisesti pysyvät pidempään samassa työpaikassa ja sairauspoissaolot vähenevät. Yleisesti katsottuna hyvinvoiva henkilöstö omaa paremman työmotivaation. On tärkeä muistaa, että lähijohtajan lisäksi koko työyhteisöllä on vastuu työympäristön ja työtehtävien kuormittavuudesta. (Mattila & Pääkkönen 2015, 10.)

Työnantajalle kuuluu yleinen huolehtimisvelvoite, johon kuuluu työympäristön ja menetelmien terveellisuuden ja turvallisuuden valvominen sekä työntekijöiden psyykkisen ja fyysisen terveyden huomioiminen. Työntekijöiden psyykkisen hyvinvoinnin ja työssä jaksamisen edistämässä ja haitallisten kuormitusten ennaltaehkäisyssä tärkeä rooli on esimiehellä. Tärkeää on myös se, että esi-

mies huolehtii riittävästä resursseista, työn suunnittelemisesta sekä työmenetelmien kehittämisestä yhdessä työyhteisön kanssa. Tärkeimpiä yksilön psyykkistä kuormitusta ehkäiseviä työpaikan voimavaroja ovat oikeudenmukainen päätöksenteko sekä henkilöstön tasapuolinen ja yhdenvertainen kohtelu. (Mattila & Pääkkönen 2015, 10.)

5 Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata omaohjaajatyöskentelyn psyykkistä kuormitusta ja siihen vaikuttavia tekijöitä lastensuojelutyössä. Tutkimuksen tavoitteena on kerätä ja koota tietoa omaohjaajatyön psyykkisestä kuormittavuudesta sekä kuormitusta vähentävistä tekijöistä laadullisen kyselyn ja systemaattisen tiedonhaun avulla. Tutkimuksen avulla pyritään lisäämään lastensuojeluyksikön vastuuhenkilöiden ymmärrystä omaohjaajina työskentelevien työntekijöiden psyykkisestä työhyvinvoinnista ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Opinnäytetyössä pyritään vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Mitkä tekijät muodostavat psyykkistä kuormitusta omaohjaajatyössä?
2. Miten omaohjaajat kokevat työn psyykkisen kuormittavuuden?
3. Mitkä tekijät vähentävät omaohjaajatyön psyykkistä kuormaa?

Omaohjaajatyöskentelyä on tutkittu yleisesti jo melko paljon. Toimeksiantaja toivoi tarkempaa tutkimusta yksikössä työskentelevien omaohjaajien kokemuksista työn kuormittavuudesta ja siitä, miten ohjaajat selviävät kuormittavuuden kanssa. Opinnäytetyötä on tarkoitus hyödyntää työntekijöiden työhyvinvoinnin kehittämisessä.

6 Toteutus

Tutkimus toteutettiin laadullisena kyselynä, jossa tutkimukseen käytettävä aineistonkeruumenetelmä oli lomakekysely. Kysely toteutettiin avoimilla kysymyksillä, mikä loi aineistoista laadullisen. Kyselylomakkeella ei annettu valmiita vastausvaihtoehtoja, vaan jokainen sai vastata omin sanoin ja tuoda henkilökohtaiset kokemuksensa esiin. Laadullisen tutkimuksen lähtökohta on

kuvantaa todellista ja moninaista elämää ja tutkia tutkimuskohdetta kokonaisvaltaisesti eikä pyrkii tilastolliseen yleistämiseen (Hirsjärvi ym. 2013, 161; Tuomi & Sarajärvi 2018, 87, 98; Kananen 2014, 18). Opinnäytetyössä tutkitaan yhden yksikön omaohjaajien kokemusta psyykkisestä kuormittavuudesta.

Opinnäytetyön tutkimuksen kohderyhmä oli toimeksiantajan lastensuojeluyksikön omaohjaajana toimivat vakituiset ohjaajat. Opinnäytetyöntekijät allekirjoittivat toimeksiantajan kanssa opinnäytetyösopimuksen sekä tutkimusluvan ennen opinnäytetyön toteutuksen aloittamista. Sopimus pohjina toimivat Jyväskylän ammattikorkeakoulun mallipohjat. Opinnäytetyön kyselyn vastaajille lähetettiin sähköpostitse kysymyslomake (ks. Liite 1), jonka yhteydessä oli aineistonkeruun saatekirje. Jokainen kyselyyn vastannut täytti erikseen suostumuslomakkeen (ks. Liite 2). Suostumuslomakkeessa osallistuja antoi luvan käyttää vastauksiaan opinnäytetyössä ja vahvisti ymmärtävänsä työn tarkoituksen ja tavoitteen.

6.1 Kohderyhmä

Kanasen (2017, 56) mukaan laadullisen tutkimuksen kohderyhmä voi olla esimerkiksi yritys, tapahtuma, yhteisö tai yksittäinen ihminen. Opinnäytetyön kyselyyn osallistujat olivat opinnäytetyön aiheen tuntevia ammattilaisia ja kysely lähetettiin sähköpostilla yksikön kaikille kahdeksalle omaohjaajana työskentelevälle ohjaajalle. Tutkimukseen vastasi seitsemän kahdeksasta omaohjaajasta. Toimeksiantaja halusi tutkia oman yksikkönsä omaohjaajien psyykkistä kuormitusta, joten oli järkevää valikoida juuri tämän yksikön omaohjaajat tutkimuksen kohderyhmäksi. Koska kyselyyn osallistujat olivat yksikössä toimivia omaohjaajia, oletettiin heidän olevan myös motivoituneita kehittämään omaa työhyvinvointiaan opinnäytetyöhön osallistumisen kautta.

Koska kaksi opinnäytetyöntekijää työskentelee tutkimuskohteena olevassa lastensuojeluyksikössä, tuli heidän arvioida omaa objektiivisuuttaan tutkimusta tehdessä. Tutkimuksen tekoaikana kumpikaan tekijöistä ei toiminut omaohjaajana. Edellä mainitut opinnäytetyöntekijät eivät osallistuneet kyselyyn säilyttääkseen objektiivisuuden tulosten tulkinnassa ja analysoinnissa. Tulosten tulkinnan objektiivisuutta lisäsi opinnäytetekijöiden teemoitteluvaiheen ristiinlukeminen sekä se, että yksi opinnäytetyöntekijä ei työskentele tutkimuksen kohteena olevassa yksikössä. Tutkijan objektiivisuutta käsitellään laajemmin kappaleessa 9.2.

6.2 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön aineisto kerättiin sähköpostilla lähetetyllä lomakekyselyllä (ks. Liite 1.). Opinnäytetyön toimeksiantaja antoi yksikössä työskentelevien omaohjaajien työ sähköpostien osoitteet kyselylomakkeen lähettämistä varten. Kysely tutkimusmenetelmänä luokitellaan useimmiten määrälliseksi tutkimusmenetelmäksi, mutta sitä voidaan käyttää myös laadullisessa tutkimuksessa lomakehaastatteluna tai -kyselynä. Haastattelun ohella kysely on hyvä keino selvittää mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii tietyllä tavalla. Tämän lisäksi kyselyllä saadaan kerättyä tarvittaessa laaja aineisto yhden lomakkeen avulla. Lomakekyselyssä esitetään tutkimuskysymysten kannalta merkittäviä kysymyksiä, eikä siinä ole mahdollisuutta esittää tarkentavia kysymyksiä kuten haastattelussa. Tämän vuoksi jokaiselle kysymykselle täytyy löytyä perustelu tutkittavasta ilmiöstä sekä tutkimuksen viitekehuksesta. Kyselylomake tulee laatia tarkasti, jotta vältetään väärinymmärryksiä ja laajalta vastaamattomuudelta. Tutkijat eivät myöskään voi olla varmoja siitä, miten perehtyneitä vastaajat ovat kyselyn aiheesta tai miten vakavasti osallistujat ovat kysymyksiin vastanneet. (Hirsjärvi ym. 2013, 195; Tuomi & Sarajärvi 2018, 84–87; Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Yläne & Paavilainen 2011, 113–114.)

Tämän opinnäytetyön kyselyssä käytettiin avoimia kysymyksiä, jossa esitetyn kysymyksen jälkeen ei annettu valmiiksi valikoituja vastausvaihtoehtoja. Näin kysely ei rajannut vastauksia tiettyjen raamien sisälle ja mahdollisti aiheen laajemman tutkimisen laadullisesta aineistosta. (Hirsjärvi ym. 2013, 198–199.) Toimeksiantajan toiveena oli toteuttaa tutkimus anonymisti. Jos tutkimusmenetelmäksi olisi valittu haastattelu, olisi anonymiys kärsinyt ja tämä olisi voinut vaikuttaa vastausten avoimuuteen. Kyselyn kysymykset valikoitiin niin, että kyselyyn vastaavat omaohjaajat osasivat vastata niihin ilman tarkentavia kysymyksiä. Kyselyn yhteydessä annettiin myös ohjeet kyselyyn vastaamiseen. Kyselyn mukana jokaiselle osallistujalle toimitettiin saatekirje, jossa kerrottiin tutkimuksen tarkoitus sekä suostumuslomake tutkimukseen osallistumiseen. Osallistujilla oli halutessaan mahdollisuus perua osallistumisensa kyselyyn ilmoittamalla siitä opinnäytetyöntekijöille. Kyselyyn vastasi seitsemän kahdeksasta omaohjaajana työskentelevästä lastensuojeluyksikön työntekijästä.

6.3 Aineiston käsittely ja analysointi

Tämän opinnäytetyön aineisto analysoitiin teemoittelun avulla. Opinnäytetyön lomakekyselyyn annettiin mahdollisuus vastata sähköisenä tai paperisena versiona. Viisi seitsemästä vastauksesta palautettiin sähköisessä muodossa omaohjaajien työkoneelle luotuun kansioon ja kaksi ei-sähköisessä muodossa olevaa palautettiin niille varattuun kirjekuoreen. Tällä tavoin saatiin säilytettyä vastaajien anonymiteetti. Aineiston käsittelyssä on olennaista järjestellä saatu aineisto analysoitavaan muotoon (Ronkainen ym. 2011, 118). Ennen kyselystä saadun aineiston analysointia ei-sähköisessä muodossa palautetut vastaukset kirjoitettiin auki sanasta sanaan, jonka jälkeen vastaukset koottiin yhteen docx. -tiedostoon. Tämän jälkeen aineisto jaettiin kyselylomakkeen kysymysten mukaisesti toiseen docx. -tiedostoon.

Tutkimuksesta kerätyn aineiston analyysi on aineiston tulkinnan ja johtopäätösten teon ohella tutkimuksen ydinaluetta ja siksi tärkeä vaihe. Analyysivaiheessa tutkija saa selville vastauksia asettamiinsa tutkimuskysymyksiin. Laadullisen tutkimuksen analyysi pyrkii usein ymmärrykseen ja toteutetaan usein teemoittelulla, tyypittelyllä tai sisällönanalyysillä. Analyysissä kerätty aineisto pilkotaan ja järjestetään aihepiirien mukaisesti, jonka jälkeen aineistosta etsitään tiettyjä teemoja kuvaavia näkemyksiä. (Hirsjärvi ym. 2013, 221, 224; Tuomi & Sarajärvi 2018, 105–107.)

Teemoittelu on yksi tunnusomainen operaatio laadullisen aineiston käsittelylle. Koodaus voi toimia hyvänä pohjana teemoittelulle. Teemoittelun ajatuksena on tunnistaa tutkimuksen kannalta olennaiset asiat sekä usein mainitut asiat. Teemoittelun avulla on tarkoitus löytää pääteemat, jotka mahdollisesti jakautuvat alateemoihin. Teemoittelun avulla on mahdollista kasata erilaiset vastaukset ja tulokset esitettyihin kysymyksiin, joita pystyy hyödyntämään teoriayhteyteen. Tutkimusprosessin tähän vaiheeseen on tärkeää varata riittävästi aikaa, koska tutkijan tulee käydä aineistot läpi useaan kertaan, jotta saa varmistuksen niiden tärkeydestä. Tutkimuksessa on mahdollista nostaa esiin lainauksia kyselyn vastauksista. Lainauksien avulla tutkija voi vahvistaa aineiston olemassaoloa ja ne voivat toimia havainnollistavina esimerkkeinä. Tekstiä kirjoittaessa tulee olla tarkkana onko lainaus oleellinen osa tekstiä. On tärkeä miettiä, miten paljon teemoittelun kautta nousseita sitaatteja hyödyntää. Mikäli tekstissä esiintyy paljon lainattuja sitaatteja, voi se luoda tekstistä raskaslukuisen. (Eskola & Suoranta 2005, 179–180; Puusa 2020, 145–156.)

Teemoittelu toteutettiin aineistolähtöisesti ja sen ensimmäisessä vaiheessa opinnäytetyön tekijät perehtyivät huolellisesti aineistoon itsenäisesti. Itsenäisen teemoittelun jälkeen opinnäytetyöntekijät ristiinlukivat toistensa teemoitteilut. Aineistoa luettiin tutkimuskysymysten kautta ja poimittiin tutkimuskysymyksiin vastaavat vastaukset. Tämän jälkeen muodostettiin seuraavat pääteemat tutkimuskysymysten pohjalta: kuormittavat tekijät omaohjaajatyössä, omaohjaajien kokemus työn kuormittavuudesta sekä kuormitusta vähentävät tekijät. Pääteemojen kautta vastauksista löytyneet yläteemat ja niitä kuvaavat alateemat jaoteltiin pääteemojen mukaisesti. Analyysissä käytettiin värikoodausta helpottamaan samankaltaisuuksien hahmottamisessa. Taulukossa 1 on esimerkkinä teemoittelu omaohjaajatyön kuormittavista tekijöistä.

Taulukko 1. Esimerkki aineiston analyysistä

Pääteema	Yläteema	Alateema	
Omaohjaajatyön kuormittavat tekijät	Perhetyö	<ul style="list-style-type: none"> • luottamuksen puute • avoimuuden/rehellisyyden puute • sitoutumisen puute • haastava perhetilanne 	<i>”tilanteet perheissä ovat herkkiä”</i>
	Verkostotyö	<ul style="list-style-type: none"> • yhteistyön haasteet • isojen kokonaisuuksien hallinta • lapsen ääni verkostoissa • jää yksin/taka-alalle palavereissa 	<i>”vanhemmat eivät pysty sitoutumaan sovittuihin asioihin”</i> <i>”vanhemmat eivät kerro todenmukaisesti, kuinka kotona on mennyt”</i>
	Arvoristiriidat	<ul style="list-style-type: none"> • eriävät näkemykset lapsen edusta • resurssien puute vaikuttamassa saatavilla oleviin palveluihin/tukimuotoihin 	
	Omaohjattava	<ul style="list-style-type: none"> • oireilun lisääntyminen/vointi menee huonompaan • väkivalta • lapsen riippuvuus omaohjaajasta 	<i>”jos omaohjattava on pakkomielteisen riippuvainen omaohjaajasta”</i>
	Arki	<ul style="list-style-type: none"> • työn keskeytyminen • yhteisen ajan löytäminen omaohjattavan ja omaohjaajaparin kanssa • keskeneräiset asiat • kolmivuorotyö → yhteistyö verkostojen/perheen kanssa aikataulullisesti haastavaa • ajan tasalla pysyminen • työn epätasainen jakautuminen omaohjaajaparin kanssa 	<i>”työn ajankäytön suunnittelemisen asiakkaan ja palveluverkoston kanssa, koska en ole tavoitettavissa joka päivä samaan aikaan.”</i>

7 Tulokset

Opinnäytetyön tutkimustulokset perustuvat toimeksiantajan yhden lastensuojeluyksikön ohjaajien näkemyksiin omaohjaajatyön kuormittavuudesta. Tulokset esitellään tutkimuskysymysten mukaan. Ensimmäiseksi käsitellään omaohjaajatyötä kuormittavia tekijöitä sekä ohjaajien kokemuksia työn kuormittavuudesta. Tämän jälkeen käydään läpi kuormitusta vähentäviä tekijöitä työpäikällä sekä ohjaajien omia keinoja kuormituksen vähentämiseen.

7.1 Kuormittavat tekijät omaohjaajatyössä

Kuvio 1. Omaohjaajatyön kuormittavat tekijät

Ohjaajat kuvailivat omaohjaajatyön kuormittaviksi tekijöiksi perhetyön, verkostotyön, arvoristiriidat sekä omaohjattavaan lapseen ja arkeen liittyvät haasteet (ks. Kuvio 1). Perhetyön kuormittavuus näkyi tutkimuksessa vanhempien sitoutumattomuutena yhdessä asetettuihin tavoitteisiin

sekä luottamuksen puutteena perheen ja omaohjaajan välillä, mikä teki yhteistyöstä ajoittain haastavaa. Perheiden kokonaisvaltaisesti haastavat tilanteet heijastuivat myös omaohjaajatyöhön ja toi sitä kautta lisäkuormaa työskentelyyn. Verkostotyössä omaohjaajia kuormitti heikosti toimiva yhteistyö eri toimijoiden välillä. Verkostojen laajuus koettiin myös kuormittavana, sillä omaohjaajan tulee olla selvillä kaikkien lapsen asioita hoitavien tahojen tekemistä päätöksistä ja toimista. Omaohjaajan tehtävä on toimia lapsen äänenä isossa verkostossa, mutta ohjaajat kokivat jäävänsä usein myös taka-alalle isoissa verkostopalaverissa.

Arvoristiriidat omaohjattavaa lasta koskevissa asioissa koettiin myös kuormittavina tekijöinä. Omaohjaajien mukaan esimerkiksi lapsen vanhempien ja omaohjaajan eriävät mielipiteet lapsen edusta ja sen mukaan toimimisesta lisäävät työn kuormitusta. Tämän lisäksi kuntien taloudellinen tilanne tai palveluiden päällekkäisyys aiheuttavat joskus arvoristiriitoja, sillä näiden vuoksi lapsi saattaa jäädä vaille tarvitsemaansa tukikeinoa tai palvelua. Myös lakien ja arjen toiminnan yhteensovittamisessa koetut ristiriidat nousivat esille tutkimustuloksista.

Arjen tuomat haasteet muodostivat useita kuormitusta lisääviä tekijöitä. Yhteisen ajan löytäminen omaohjattavan lapsen sekä omaohjaajaparin kanssa koettiin haastavaksi. Työn keskeytyminen ja keskeneräiset asiat kuormittavat myös omaohjaajia. Kolmivuorotyö nimettiin myös yhdeksi kuormittavista lisäävistä tekijöistä, sillä epäsäännöllisten työaikojen vuoksi yhteydenpito verkostoihin ja lapsen perheeseen koettiin ajoittain haastavaksi. Arkeen liittyen myös kirjalliset tehtävät omaohjaukseen liittyen sekä epätasainen työn jakautuminen omaohjaajaparin kesken lisäsivät työn kuormitusta. Yhdeksi kuormittavaksi tekijäksi nimettiin myös väkivalta, jota ohjaajat kokevat myös osana omaohjaajatyötä. Lisäksi omaohjattavan lapsen oireilun lisääntyminen ja omaohjattavien riippuvainen suhtautuminen omaohjaajaan kuormitti omaohjaajia.

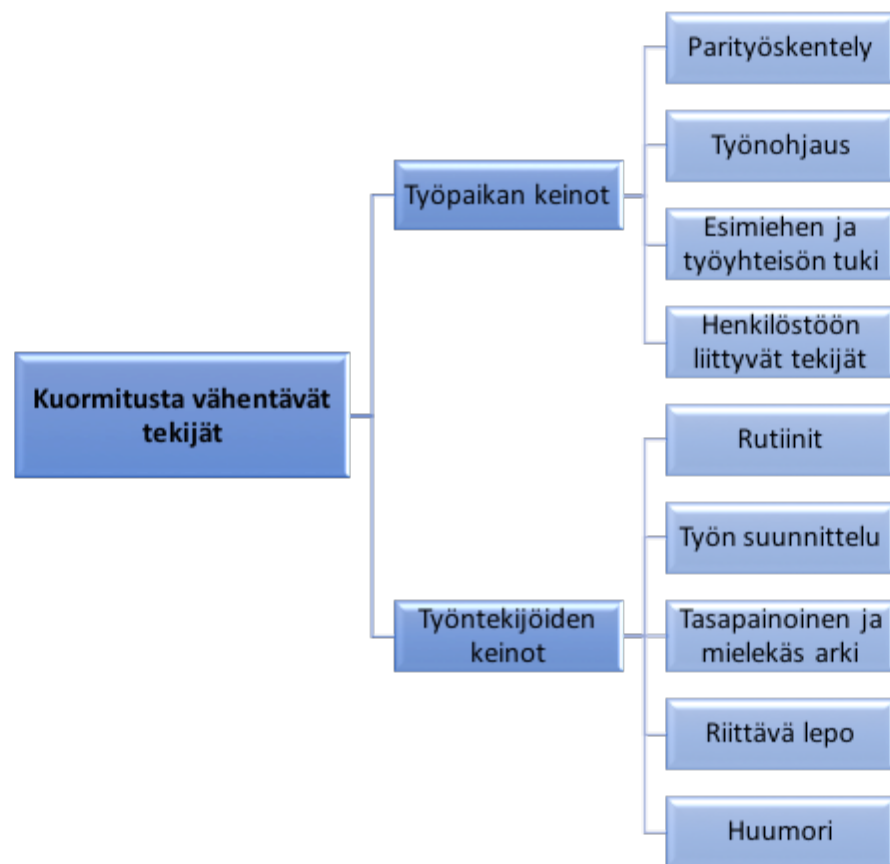
7.2 Omaohjaajien kokemus työn kuormittavuudesta

Kuvio 2. Omaohjaajien kokemus työn kuormittavuudesta

Omaohjaajien kokemus työn kuormittavuudesta (ks. Kuvio 2) jakautui kahteen pääteemaan: toiset kokivat kuormittavuuden vaikuttavan mm. lisäen työn tunnekuormaa ja vaikeutena työstä irtautumisessa, kun taas toiset eivät kokeneet kuormituksella olevan mitään vaikutusta heidän hyvinvointiinsa. Työstä irtautumisen haasteet koettiin esimerkiksi työasioiden pohtimisella vapaa-ajalla ja töiden seuraamisella kotiin. Omaohjaajien tunnekuormaa lisäsivät haastavat suhteet omaohjattavan lapsen vanhempien kanssa, lapsen haastava ja epäoikeudenmukainen tilanne sekä jatkuva paineen ja tarkkailun alla työskentely.

7.3 Kuormitusta vähentävät tekijät

Kuvio 3. Kuormitusta vähentävät tekijät

Kuviossa kolme on esitettyä kuormitusta vähentävät tekijät jaoteltuna työpaikan ja työntekijöiden keinoiksi kuormituksen vähentämiseen. Parityöskentely, esimiehen ja työyhteisön tuki, työnohjaus sekä henkilöstöön liittyvät tekijät koettiin kuormitusta vähentäviksi tekijöiksi työpaikalla. Omaohjaajaparin kanssa yhteistyö koettiin kuormitusta vähentävänä tekijänä. Työtehtävien ja vastuun jakautuminen, omaohjaajaparin tuki sekä kaksi mielipidettä lasta koskevissa asioissa kevensi työn muodostamaa kuormaa. Avoimet keskustelut työyhteisön ja esimiehen kanssa vähensivät myös omaohjaajien kokemaa kuormitusta. Lähiesimiesten vahva läsnäolo arjessa sekä taitava johtaminen vähensivät kuormitusta. Säännöllinen työnohjaus koettiin myös kuormitusta vähentävänä tekijänä, sillä työnohjauksessa omaohjaajat saavat purkaa ja käsitellä haastavia tilanteita ja mielenpäällä olevia asioita. Henkilöstön riittävä koulutustaso ja selkeä näkemys työtehtävistä vähensivät työn kuormitusta. Riittävä henkilöstöresurssi työvuorojen aikana mahdollistaa omaohjaajatyön toteuttamisen ja vähensi tätä kautta ohjaajien kokemaa kuormitusta.

Erilaiset toiminnalliset keinot, tasapainoinen arki työn ulkopuolella, riittävä lepo, mielekäs tekeminen vapaa-ajalla ja huumori nimettiin työntekijöiden omiksi keinoiksi työssäjaksamiseen ja kuormituksen vähentämiseen. Toiminnallisiksi keinoiksi nimettiin esimerkiksi mielikuvaharjoitukset, joissa työasiat jätetään työpäivän päätteeksi työpaikalle työvaatteiden mukana tai huuhdotaan pois mielestä suihkussa. Huumori työkavereiden kesken ja hyvä yhteishenki työpaikalla nimettiin myös omaohjaajien kuormitusta vähentäviksi tekijöiksi.

8 Johtopäätökset

Omaohjaajatyöhön kuuluu vahvasti työskentely omaohjattavan lapsen perheen ja verkostojen kanssa. Perhetyön tarkoitus on luoda lapsen vanhempien kanssa toimiva yhteistyö ja omaohjaaja on tässä työskentelyssä pääroolissa. (Närhi ym. 2017, 22.) Tutkimukseen osallistuneet omaohjaajat nimesivät yhdeksi työtä kuormittavaksi tekijäksi juuri perhetyön, joka on isossa roolissa lapsen sijoituksen aikana. Perhetyöstä teki ohjaajien mukaan haastavaa esimerkiksi se, etteivät vanhemmat aina sitoutuneet yhdessä asetettuihin tavoitteisiin tai olivat eri mieltä lapsen edusta. Tämän lisäksi ohjaajat kokivat, että vanhempien ja heidän välisensä luottamuksen puute lisäsi työn kuormitusta. Aikaisempienkin tutkimusten mukaan vanhempien epävarmuus omasta vanhemmuudesta voi tuottaa haasteita perhetyölle. Tämän lisäksi lastensuojelulaitoksen työntekijän ja vanhemman välinen hierarkkinen suhde voi vaikuttaa väistämättä perheen ja työntekijän välisiin keskusteluihin. Perhe- ja verkostotyötä tehdessä esille nousee myös eettinen harkintakyky, jota työntekijä joutuu pohtimaan erilaisissa ristiriitatilanteissa. Ristiriitoja voi syntyä esimerkiksi eri alan ammattilaisten välille lapsen ja perheen edusta. (Närhi ym. 2017, 22; Pätäri 2018, 142; Rönkkö & Rytönen 2010, 49.) Tutkimuksen mukaan omaohjaajat kokivat kuormittavaksi myös isoissa verkostoissa työskentelyn, joissa he kokivat usein jäävänsä taka-alalle lapsen asioista päätettäessä, vaikka juuri he toimivat lapsen äänenä palavereissa.

Koska lastensuojelutyössä joudutaan ajoittain puuttumaan merkittävästi lapsen sekä hänen perheensä perus- ja ihmisoikeuksiin, on työ tarkoin lailla säädettyä. Lait eivät kuitenkaan aina kulje käsi kädessä ammattieettisten ohjeiden tai resurssien kanssa, mikä voi luoda lastensuojelun työntekijöille työkuormaa. Lain mukaan toimiminen ei aina tarkoita eettisesti parasta toimintatapaa tai takaa oikeudenmukaisuutta. On myös tilanteita, joissa lapsen edun kannalta olisi parasta käyttää tahdonvastaisia rajoitustoimenpiteitä, mutta laki ei mahdollista sitä. Näin tavoitteen mukainen lapsen suojeleminen voi vaarantua lain joustamattomuuden vuoksi. (Nyrhinen 2016, 62–69.) Ristiriidat

käytännön ja lakien noudattamisen välillä lisäsivät myös tutkimuksen mukaan omaohjaajien kuormitusta. Tämän lisäksi ohjaajien kokema tunnekuormaa lisäsi tutkimuksen mukaan jatkuva paineen ja tarkkailun alla työskentely. Kuten lastensuojelun sijaishuoltoa koskevassa kappaleessa on kuvattu, lastensuojelutyötä lastensuojeluyksikössä säätelevät useat eri lait ja työn laadukkuutta määrittelee erilaiset laatusuosituksot ja -kriteerit. Työntekijät joutuvat pohtimaan jatkuvasti toimintaansa lakien ja kriteerien kautta ja perustelemaan useat arkisetkin päätökset näiden mukaan, mikä voi lisätä yksittäisen omaohjaajan kuormitusta.

Kuten tutkimuksen aineistosta ilmeni, myös ristiriidat lastensuojelun tarpeen ja resurssien saataavuuden välillä luo psyykkistä kuormaa lastensuojelutyössä. Ristiriita voi syntyä esimerkiksi tilanteissa, jossa lapsen huostaanotto olisi välttämätöntä, mutta huostaanotto saattaa estyä kunnan lastensuojeluun asettamien määrärahojen kanssa ja tilanteissa päädytään edullisempiin vaihtoehtoihin ja lykätään huostaanottoa lapsen edun kustannuksella. Resurssipulaa esiintyy määrärahojen lisäksi sosiaalityöntekijöiden määrässä lastensuojelussa. (Nyrhinen 2016, 62–69.) Lastensuojelussa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden puute heijastuu suoraan lastensuojeluyksiköissä työskentelevien omaohjaajien työhön lisäten haasteita esimerkiksi verkostotyöhön ja tavoitteellisen sijoitusprosessin etenemiseen.

Tutkimustulosten mukaan psyykkistä kuormaa omaohjaajatyössä lisäsi myös väkivalta, jota ohjaajat joutuvat lastensuojelulaitoksen arjessa kohtaamaan. Lastensuojelulain (L 417/2007) 68 pykälä säättää kiinnipitämisestä tilanteissa, jossa lastensuojelulaitoksessa asuva lapsi on käytöksellään vaaraksi itselleen tai muille ympärillä oleville henkilöille tai ympäristölleen. Kiinnipitäminen rikkoo perustuslain seitsemättä pykälää, jonka mukaan jokaisella ihmisellä on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja vapauteen. Kiinnipitämiselle on tarkat edellytykset, joita jokaisen lastensuojeluyksikön työntekijän tulee noudattaa. (L 731/1999 7 §; L 417/2007 68 §.) On selvää, että väkivallan tai sen uhan alla työskentely kuormittaa omaohjaajana työskenteleviä lastensuojelulaitoksen työntekijöitä, sillä laki henkilökohtaisesta koskemattomuudesta koskettaa myös lastensuojeluyksikön työntekijöitä. Tämän lisäksi ohjaajat joutuvat ajoittain työssään tilanteisiin, jossa joutuvat rajoittamaan lasten vapautta ja itsemääräämisoikeutta kiinni pitämällä vasten lasten tahtoa, sillä se on välttämätöntä lapsen ollessa vaaraksi itselleen tai muille ihmisille. Ohjaajat joutuvat siis usein eettisesti erittäin vaikeisiin tilanteisiin ja joutuvat peilaamaan toimintaansa

lakeihin haastavissa tilanteessa ja tekemään päätöksiä nopeasti paineen alla. (Saastamoinen 2018, 189–198.)

Omaohjaajatyössä keskeistä on luottamuksellisen suhteen luominen omaohjattavan lapsen kanssa. Vastavuoroinen ja luottamuksellinen omaohjaajasuhde voi syntyä silloin, kun lapsi luottaa, että joku aikuinen pitää hänet mielessään ja vastaa hänen asioistaan. Sijoitetun lapsen ja omaohjaajan välille muodostunut luottamuksellinen ja korjaava suhde altistaa omaohjaajan vastaanottamaan lapselta kaikenlaisia tunteita. Tutkimusaineiston mukaan omaohjaajat kokevat kuormitusta liittyen lapsen oireilun lisääntymiseen sekä lapsen riippuvaiseen suhtautumiseen omaohjaajaa kohtaan. Myös aiempien tutkimusten mukaan sijoituksessa oleva lapsi usein koettelee omaohjaajan asettamia rajoja niin kauan, kunnes kokee aikuisen luotettavaksi ja uskaltautuu luomaan häneen korjaavan kiintymyssuhteen. Tämän lisäksi lapsi voi kohdistaa omaohjaajaan aiemmista läheisistä suhteista peräisin olevia tunteita, mikä saattaa vaikuttaa omaohjaajatyöhön negatiivisesti. (Sinkkonen 2015, 241–242.)

Arkeen liittyvät tekijät nousivat tutkimuksessa yhdeksi merkittäväksi kuormitusta lisäävistä tekijöistä. Kolmivuorotyöstä johtuvat aikatauluhaasteet, kuten yhteisen ajan löytäminen omaohjattavan lapsen sekä omaohjaajaparin kanssa koettiin haastavaksi. Aikatauluhaasteet kuormittivat myös verkosto- ja perhetyön toteuttamista. Näiden lisäksi omaohjaajat kertoivat kuormittuvansa työn keskeytymisen ja keskeneräisten asioiden sekä epätasaisen työn jakautumisen vuoksi. Myös kirjalliset tehtävät kuormittivat joitain omaohjaajia. Lastenkodin ohjaajien yksi tärkeimmistä tehtävistä on luoda lapsille mahdollisimman turvallinen ja normaali arki, johon liittyy lapsen perustarpeista huolehtiminen. Lastenkodissa työskentelevät ohjaajat luovat yhdessä sijoitettujen lasten kanssa yksikköön selkeän arkirytmien ja kuntouttava työote perustuukin rutiininomaiseen työskentelyyn. Tästä huolimatta tilanteet muuttuvat usein yllättäen, mikä johtaa usein työn keskeytymiseen ja ohjaajan tulee osata reagoida nopeastikin muuttuvissa tilanteissa. (Laakso 2012, 135–137, 140, 142.) Työn yllätyksellisyys, keskeytyminen sekä useat päällekkäiset työtehtävät muodostavat työlle kuormitusta.

Tutkimuksen mukaan työssä koettu kuormittavuus jakautui kahteen teemaan: osa omaohjaajista ei kokenut työn kuormituksen vaikuttavan hyvinvointiinsa, kun taas osa koki. Tästä voi päätellä, että työn kuormittavuuden kokeminen on aina osittain myös yksilön omakohtainen kokemus. Osa

omaohjaajista koki kuormittavuuden vaikutuksen lisääntyneenä tunnekuormana ja vaikeutena työstä irtautumiseen. Omaohjaaja vastaanottaa päivän aikana paljon eri tunteita ja ajatuksia, jotka voivat työpäivän jälkeen vielä mietityttää kotona ja kuormittaa työntekijän psyykkistä hyvinvointia (Seppänen 2021). Tutkimuksen tuloksista ilmeni, että edellä mainitut asiat koettiin kuormittavina. Kuormittuminen on aina yksilöllistä ja siihen vaikuttaa esimerkiksi tasapaino työn ja yksityiselämän välillä (Mattila & Pääkkönen 2015, 9). Omaohjaajien vastausten perusteella tunnekuormaa aiheuttaa myös myötätuntostressi. Yksikössä toimivien omaohjaajien olisi tärkeä tunnistaa millainen työtehtävä aiheuttaa myötätuntostressiä. Aikaisemmin tehdyissä tutkimuksissa on esitetty omaohjaajan itsetuntemusta ja sen vaikutusta omaan työhön. Hyvänä esimerkkinä Leskinen ja Hult (2010, 68–69).

Aineistossa omaohjaajat nimesivät psyykkistä kuormaa vähentäviksi tekijöiksi omia sekä työpaikan keinoja. Suurimpana kuormitusta vähentävänä työpaikan tekijänä nousi esiin johtaminen. Omaohjaajat kokivat taitavan johtamisen ja lähiesimiehen läsnäolon arjessa kuormitusta vähentävänä tekijänä. Aikaisempia tutkimuksia löytyy paljon liittyen taitavaan johtamiseen. Omaohjaajat kokivat myös avoimen keskustelun työyhteisössä niin työntekijöiden kuin esimiehen kanssa kuormitusta vähentävänä. Tutkimusten tuloksissa avoimet keskustelut työyhteisön ja esimiehen kanssa vähensivät myös omaohjaajien kokemaa kuormitusta. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa edellä mainitut asiat ovat esiintyneet. Katso esimerkiksi Rönkkö ja Rytönen (2010) ja Hakanen, Kuusela & Pessi (2017).

Omaohjaajat nimesivät keinoja, joiden avulla he voivat itse vähentää työstä aiheutuvaa psyykkistä kuormitusta. Näitä keinoja olivat rutiinit, työn suunnittelu, tasapainoinen ja mielekäs arki, riittävä lepo, sekä huumori. Työn suunnitelmallisuus on yhteydessä kuormitusta aiheuttaviin tekijöihin, eikä omaohjaajien työn suunnitelmallisuus ole aina heistä itsestään kiinni. Tuloksista käy ilmi tasapainon tärkeys niin työssä kuin vapaa-ajallakin.

9 Pohdinta

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata toimeksiantajana toimivan lastensuojeluyksikön omaohjaajien psyykkistä kuormitusta ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksen avulla pyrittiin lisäämään lastensuojeluyksikön vastuuhenkilöiden ymmärrystä omaohjaajina työskentelevien työntekijöiden psyykkisestä työhyvinvoinnista ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Omaohjaatyöskentelyä on tutkittu

monesta eri näkökulmasta, mutta toimeksiantaja toivoi tarkempaa tutkimusta juuri psyykkisen kuormituksen näkökulmasta. Opinnäytetyön tutkimukseen osallistui seitsemän omaohjaajana työskentelevää lastensuojeluyksikön työntekijää.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmän valinta osoittautui haastavaksi, sillä opinnäytetyöntekijät ja toimeksiantaja halusivat säilyttää tutkimukseen osallistuvien omaohjaajien anonyymiuden. Oli selvää, että opinnäytetyö oli luonteensa vuoksi laadullista tutkimusta, mutta menetelmäksi valikoitui lopulta kysely, mikä yhdistetään useimmiten määrälliseen tutkimukseen. Opinnäytetyöntekijät muotoilivat kyselyn haastattelun kaltaiseksi avoimilla kysymyksillä ja ohjeistivat kyselyyn osallistujia vastaamaan kysymyksiin vapaamuotoisesti kokonaisin lausein. Ohjeistus mahdollisti laadullisen aineiston hankinnan osittain määrälliseksi luokitellun aineistonkeruumenetelmän avulla. Ilmiöstä olisi saanut syvemmän ja laajemman kuvan, mikäli tutkimus olisi toteutettu case-tutkimuksena. Case-tutkimuksessa aineistoa olisi kerätty usealla eri menetelmällä ja analyysiin olisi käytetty useampaa muotoa. Näin myös kyselyyn osallistujien kokemusten tutkiminen olisi voinut olla mielekkäämpää ja muodostaa laajemman aineiston kokemusta tutkivaan tutkimuskysymykseen. Opinnäytetyön aikataulun ja tutkimukseen osallistuvien anonyymiuden säilyttämisen vuoksi case-tutkimus ei kuitenkaan ollut mahdollista toteuttaa.

Opinnäytetyöntekijät kokivat tärkeäksi pohtia omaa asemaansa suhteessa tutkimukseen sekä toimeksiantajaan jokaisessa tutkimuksen vaiheessa, mikä loi myös haasteita tutkimuksen toteuttamiseen. Haastavaa oli myös löytää riittävän tieteellistä tutkimusaineistoa omaohjaajatyöstä, sillä sitä on tutkittu lähinnä alemman korkeakoulututkinnon tasolla. Tämän lisäksi suora englanninkielistä termiä omaohjaajuudelle tai omaohjaajatyölle ei löytynyt.

Toimeksiantaja saa opinnäytetyön avulla tietoa omaohjaajien kokemasta psyykkisestä kuormituksesta ja jo nyt olemassa olevista keinoista vähentää työntekijöiden kuormitusta. Opinnäytetyön tulosten avulla toimeksiantaja voi alkaa kehittää uusia keinoja omaohjaajien kuormituksen vähentämiseen. Opinnäytetyön myötä omaohjaajatyön tärkeys osana kuntouttavaa työtä lastensuojelulaitoksessa korostui. Tavoitteellinen omaohjaajatyö on lastensuojelun laitoshuollon tärkeä peruspilari ja sitä kautta opinnäytetyön aiheen merkittävyys vahvistui. Opinnäytetyön avulla lastensuojeluyksikön vastuuhenkilöt voivat pohtia oman yksikkönsä toimintamalleja omaohjaajatyön osalta ja käyttää tutkimuksen aineistoa apuna omaohjaajien työhyvinvoinnin kehittämisessä.

Tämän lisäksi opinnäytetyötä voidaan hyödyntää myös muiden lastensuojeluyksiköiden omaohjaajatyön kehittämisessä. Opinnäytetyön todellinen hyöty tulee esille sen jälkeen, kun toimeksiantaja pääsee kehittämään uusia keinoja omaohjaajien psyykkisen kuormituksen vähentämiseen.

Sen lisäksi, että toimeksiantaja saa opinnäytetyöstä tietoa oman yksikkönsä omaohjaajien psyykkisestä kuormituksesta, tuo opinnäytetyö lisää tietoa koko alalle. Eettinen stressi ja eettinen kuormitus ovat viime aikoina nousseet ilmiönä esiin sosiaalialaan ja lastensuojeluun liittyvässä keskusteluissa ja uutisoinnissa. Käynnissä oleva soteuudistus ja sitä koskevat uudet hyvinvointialueet pyrkivät yhtenäistämään sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden työoloja esimerkiksi palkkausten harmonisoinnilla. Viimeaikaisen soteuudistusta koskeneen uutisoinnin mukaan sosiaalialan työntekijät toivovat etenkin sitä, että voisivat tehdä työtään ilman eettistä stressiä (Suihkonen 2022). Sosiaalialalla työskentelevät kokevat yhä useammin, ettei heidän työtään arvosteta, eivätkä työntekijät pysty nykyresurssien puitteissa tekemään työtään niin hyvin kuin haluaisivat.

Kuten johtopäätöksissä todettiin, ristiriidat lastensuojelulain ja lastensuojeluyksiköiden arjen välillä puhuttavat myös lastensuojeluyksiköissä, mikä osaltaan lisää työntekijöiden psyykkistä ja eettistä kuormitusta. Ajatuksia herättää esimerkiksi lastensuojelulain joustamattomuus, sillä laki on sama kaikille alle 18-vuotiaille lapsille ja nuorille. Voidaankin pohtia, onko laki riittävän joustava määrittämään toimintatavat esimerkiksi 5-vuotiaan lapsen kanssa toimimiseen verrattuna 16-vuotiaan nuoren kanssa toimimiseen.

Opinnäytetyötä tehdessä heräsi ajatus siitä, kuinka moni työntekijä todella ymmärtää, mikä kaikki luo eettistä stressiä ja kuormittavuutta työlle. Opinnäytetyö lisäikin tietoutta omaohjaajatyöhön liittyvistä eettistä stressiä aiheuttavista kuormitustekijöistä ja toi esille omaohjaajatyön haasteellisuuden psyykkisestä näkökulmasta. Omaohjaajatyöskentelyä on tutkittu aiemmin useasta eri näkökulmasta, mutta tämä opinnäytetyö loi uuden näkökulman omaohjaajatyöstä psyykkisen kuormituksen näkökulmasta. Tutkimuksen avulla onnistuttiin kuvaamaan omaohjaajien psyykkistä kuormitusta ja siihen vaikuttavia tekijöitä.

9.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Ennen opinnäytetyön toteutusta opinnäytetyöntekijät tutustuivat Arene ry:n Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisiin suosituksiin (Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset 2020, 9–10). Tämän lisäksi toimeksiantajan kanssa tehtiin opinnäytetyösopimus sekä tutkimuslupa opinnäytetyön tekemistä varten. Opinnäytetyö toteutettiin hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Opinnäytetyön aineiston keruu toteutettiin nimettömänä ja vastaajilta kerättiin kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumiseen. Opinnäytetyöprosessin valmistuttua kyselyn vastaukset tuhottiin asianmukaisesti. Opinnäytetyössä vältettiin plagiointia ja opinnäytetyö tarkistettiin Jyväskylän ammattikorkeakoulun käyttämällä Turnitin-plagioinninesto-ohjelmalla. Lähdeviitemerkintöjä ja lähdeluetteloa tehdessä noudatettiin JAMK:n raportointiohjetta.

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2013) mukaan tutkimuksen lähtökohtana tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu noudattaa tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, jotka ovat rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tulosten tallennus sekä esittäminen tutkimusten ja tulosten arvioinnissa. Tässä opinnäytetyössä pyrittiin kunnioittamaan yksilöiden itsemääräämisoikeutta antamalla osallistujille mahdollisuus itse päättää, osallistuvatko he tutkimukseen sekä mahdollisuuden jättäytyä pois tutkimusprosessista missä tahansa vaiheessa. Tutkimukseen osallistuville annettiin myös heidän halutessaan tietoa tutkimuksen etenemisestä. (Hirsjärvi ym. 2013, 24; Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa 2019, 7–9, 12.)

Sarajärvi ja Tuomi (2018) kertovat metodikirjallisuuden tutkimusmenetelmien luotettavuutta arvioitavan yleensä reliabiliteetin ja validiteetin kautta. Arviointitapaa on arvosteltu laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa. Validiteetti ja reliabiliteetti käyvät sellaisenaan kvantitatiivisen tutkimuksen arviointiin. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 160–161.) Reliaabeliusarvioinnin tarkoituksena on kysyä, tutkitaanko kohdeilmiötä luotettavasti valituilla mittareilla niin, ettei tutkimustuloksiin vaikuta mittaustilanne, mittaaja tai satunnaiset tekijät. Validiuden avulla arvioidaan sitä, että mitataanko kohdeilmiötä harhattomasti ja tarkasti sekä tutkitaanko juuri sitä, jota on tarkoitus tutkia. Validius ja reliaabelius eivät sellaisenaan ole paras luotettavuuden mittari laadullisessa tutkimuksessa. (Aaltio & Puusa 2020, 179–181.) Kanasen mukaan (2017) laadullisen tutkimuksen luotettavuutta tulisi arvioida koko prosessin ajan jo suunnitelmasta lähtien. Tyypillisiä luotettavuuskriteereitä laadullisessa tutkimuksessa ovat informantin vahvistus, vahvistettavuus,

arvioitavuus/dokumentaatio, tulkinnan riidattomuus, saturaatio ja aikaisemmat tutkimukset. Laadullisen tutkimuksen dokumentointi näyttäytyy suuressa osassa luotettavuuden arvioinnissa, sillä riittäväällä dokumentoinnilla on mahdollista todentaa tutkijan tekemät ratkaisut. Riittävät perustellut tutkijan tekemiin ratkaisuihin lisäävät myös tutkimuksen luotettavuutta. (Kananen 2017,176.) Myös Hirsijärvi ym. (2013) korostavat dokumentoinnin merkitystä tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa. (Hirsijärvi ym. 2013, 232.)

Opinnäytetyön luotettavuutta on parannettu tekemällä aineistohallintasuunnitelma TUULI-työkalulla sekä laatimalla toimeksiantajan kanssa opinnäytetyösopimus ja tutkimuslupa ennen tutkimuksen aloittamista. Opinnäytetyö on tehty mahdollisimman läpinäkyväksi jokaisessa tutkimuksen vaiheessa, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta. Kyselyn vastaukset kirjoitettiin auki ennen niiden analysointia, mikä lisää osaltaan tutkimuksen luotettavuutta. Opinnäytetyön kaikki kolme tekijää lukivat kyselyn vastaukset ensin itsenäisesti ja tekivät niistä itsenäisesti tulkintoja teemoittelun keinoin. Tämän jälkeen tulkintoja verrattiin keskenään ristiinlukemisen avulla ja koottiin yhteenvetona yksi teemoittelu kustakin tutkimuskysymysten kautta muodostuneesta pääteemasta. Puusan ja Julkusen (2020) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan vahvistaa, kun aineisto ristiinarvioidaan. Tutkimukseen osallistuu silloin useampi tutkija, jotka analysoivat aineiston yksin sekä yhdessä. (Puusa & Julkunen 2020, 192.) Opinnäytetyö on annettu oikoluettavaksi ulkopuolisille henkilöille työskentelyn eri vaiheissa, mikä lisää sisällön selkeyttä.

Opinnäytetyön tutkimus toteutettiin lomakekyselynä, sillä tutkimukseen osallistuvien työntekijöiden anonymisuus haluttiin säilyttää. Jollain muulla laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmällä, kuten haastattelulla, olisi voitu saada isompi aineisto, mikä olisi lisännyt tutkimuksen luotettavuutta. Tämän lisäksi kysely ei mahdollistanut haastattelun tavoin tarkentavien kysymysten esittämistä ja voidaankin vain olettaa, että vastaajat ovat ymmärtäneet kysymykset oikein. Tässä opinnäytetyössä haastattelu ei kuitenkaan olisi ollut toimiva menetelmä, sillä kaksi opinnäytetyöntekijää työskentelee opinnäytetyöhön osallistuneiden omaohjaajien kanssa, joten anonymisuus olisi ollut mahdoton säilyttää. Luotettavuutta arvioitaessa tuli ottaa huomioon tutkimukseen osallistuvien omaohjaajien motivaatio tai koettu velvoite osallistua tutkimukseen, sillä kyselyyn ohjattiin vastaamaan työajalla. Opinnäytetyöntekijät painottivat tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta ja vastaajille annettiin mahdollisuus kysyä opinnäytetyöstä tai jättäytyä pois tutkimuksesta missä tahansa tutkimuksen vaiheessa. Ei voida olla täysin varmoja myöskään siitä,

halusiko jokainen tutkimukseen osallistuja vastata totuudenmukaisesti jokaiseen kysymykseen, sillä tiesi opinnäytetyön tulevan lähiesimiesten sekä muun työyhteisön nähtäville.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa nousee esille tutkijoiden objektiivisuus ja puolueettomuus tutkimuksen aiheeseen tai kohderyhmään. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen toteuttaja tulkitsee tutkimuksesta saadut vastaukset itse, eikä hän voi erottaa omaa identiteettiään tulkitessaan vastauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 160.) Kappaleessa 9.2 esitetään tarkemmin tutkijan asemaan liittyviä seikkoja luotettavuuden arvioinnissa.

9.2 Tutkijan asema

Tutkijoiden aseman pohtiminen oli merkittävässä roolissa opinnäytetyötä tehdessä. Sosiaalialaan liittyviä tutkimuksia tehdessä on tyypillistä, että tutkijalta löytyy jo aikaisempaa tietoa tutkittavasta asiasta ja mahdollisesti omakohtaista kokemusta toimimalla organisaatiossa, johon tutkimus on tarkoitus tehdä. Tutkimusta tehdessä on tarkoin harkittava, kuinka paljon tutkijoilla on ymmärrystä aiheesta ja pystyykö sen erotella tutkimuksesta ilman ennakkokäsitystä lopputuloksesta. (Ronkainen ym. 2011, 71.) Opinnäytetyö toteutettiin lastensuojeluyksikköön, jossa kaksi opinnäytetyöntekijöistä työskentelee. Tutkimusta tehdessä opinnäytetyöntekijöiden oli jatkuvasti pohdittava omaa asemaansa tutkimuskohteeseen nähden ja erotettava omat ajatukset tutkittavien vastauksista. Tämän seikan vuoksi opinnäytetyön tekijät eivät haastatelleet kohderyhmää, sillä se olisi voinut vaikuttaa tulosten tulkintaan merkittävästi. Kolmas opinnäytetyöntekijä pystyi tuomaan oman, ulkopuolisen näkökulmansa tutkimukseen ja ohjasi tutkimusta objektiivisempaan suuntaan. Opinnäytetyöntekijät korostivat opinnäytetyöhön osallistumisen vapaaehtoisuutta, sillä heidän asemansa osana työryhmää saattoi vaikuttaa osallistujien vastauksiin.

9.3 Tulosten hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet

Opinnäytetyön tutkimuksessa nousseita tuloksia voidaan hyödyntää osana työntekijöiden psyykkisen kuormituksen arviointia ja pohtiessa kuormitusta vähentäviä toimia tutkimuskohteena olevassa lastensuojeluyksikössä. Tämän lisäksi tutkimusmateriaalia on mahdollista hyödyntää uuden työntekijän perehdytyksessä. Tutkimustulosten avulla voidaan kehittää omaohjaajatyöskentelyä sekä alkaa kehittää uusia toimintatapoja omaohjaajien kuormittavuuden vähentämiseksi. Tutki-

musta voisi jatkaa kehittämällä työnantajalle konkreettisia keinoja kuormittavuuden vähentämiseksi. Konkreettiseksi keinoksi voisi ajatella yhtenäisiä työskentelytapoja ja käytäntöjä. Tämän lisäksi voisi luoda toimintaohjeet työntekijöille tilanteeseen, jossa he ovat kokeneet kuormitusta, mutta eivät syystä tai toisesta pysty kertomaan tästä esimiehelleen.

Lähteet

Aaltio, I. & Puusa, A. 2020. Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Toim. A. Puusa & P. Juuti. Helsinki: Gaudeamus, 177–188.

Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. 2020. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. Viitattu 31.8.2021. https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382

Arki, arvot ja etiikka. 2017. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki. Viitattu 21.11.2021. <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet>

Eronen, T. & Laakso, R. 2016. Lastensuojelun laitoshoidon kasvatukselliset ja kuntouttavat orientaatiot ja niiden vaikuttavuus. Tutkimuskatsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010–2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperi 44/2016. Viitattu 14.11.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131499/URN_ISBN_978-952-302-780-0.pdf?se-

Eronen, T., Laakso, R. & Pösö, T. 2011. Now you see them- now you don't. Teoksessa social work and child welfare politics. Toim. H. Forsberg & T. Kröger. Great Britain: The Policy Press, 147–160.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Gershby, N. & Gray, S. 2020. Parental Emotion Regulation and Mentalization in Families of Children With ADHD. *Journal of Attention Disorders*, 24, 14, 2084–2099. Viitattu 6.1.2022. <https://janet.finna.fi/>, SAGE Journals online.

Hakalehto, S. 2016. Mitä lastensuojelu on? Teoksessa Lapsen oikeudet lastensuojelussa. Toim. S. Hakalehto & V. Toivonen. Helsingin Kamari Oy, 23–27.

Hakanen, J., Kuusela, S. & Pessi, A. 2017. Myötätuntoinen johtaminen. Teoksessa Myötätunnon mullistava voima. Toim. A. Pessi, F. Martela & M. Paakkanen. Äänikirja BookBeat. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 15.–17.painos. Helsinki: Tammi.

Hämäläinen, S. & Isomäki, T. 2016. Sosiaaliohjaus lastensuojelupalveluissa. Esimerkkinä Poijupuiston lastensuojelupalveluiden sosiaaliohjaus. Teoksessa Sosiaaliohjaus - lähtökohtia ja käytäntöjä. Toim. J. Helminen. Helsinki: Edita, 83–98.

Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu. Viitattu 31.8.2021. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf

Kaikko, K. & Friis, L. 2011. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Lastensuojelun ytimessä. Toim. M. Bardy. 3. p. Helsinki: Unigrafia, 76–88.

Kananen J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu 234. Toim. T. Makkonen. Jyväskylä.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu 176. Toim. T. Makkonen. Jyväskylä.

Kauko-Valli, S. & Koiranen, M. 2010. Työnilo ja henkinen hyvinvointi. Teoksessa Työhyvinvoinnin johtaminen. Toim. M. Suutarinen & P-L. Vesterinen. Helsinki: Otava, 100–110.

Kothari, B., Chandler, K., Waugh, A., McElvaine, K., Jaramillo, J. & Lipscomb, S. 2021. Retention of child welfare caseworkers: The role of case severity and workplace resources. *Children and Youth Services Review*, 126. Viitattu 10.1.2022. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2021.106039>

L 417/2007. Lastensuojelulaki. Viitattu 29.8.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L7P37>

L 731/1999. Suomen perustuslaki. Viitattu 13.11.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P7>

Laakso, R. 2012. Lastensuojelun laitostyön arki ja ammatillisuus. Teoksessa Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Toim. M. Jahnukainen. Tampere: Osuuskunta vastapaino, 127–152.

Laaksonen, H. & Ollila, S. 2017. Lähijohtamisen perusteet terveydenhuollossa. Äänikirja. Helsinki: Edita Publishing. Vaatii käyttöoikeuden. Viitattu 10.11.2021. <https://www.celiana.fi/work/351659/?loans>

Lastensuojelun käsikirja. 2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivut. Viitattu 29.8.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

Leskinen, T. & Hult, H-M. 2010. Kokonaisvaltainen hyvinvointi: Kristallisoit toimintasi. Saavuta tavoitteesi. Latvia: Tammi.

Litchfield, P., Cooper, C., Hancock, C. & Watt, P. 2016. Work and Wellbeing in the 21th Century. International Journal of Environmental Research and Public Health, 13, 11. Viitattu 20.11.2021. <https://doi.org/10.3390/ijerph13111065>

Mattila, L. & Pääkkönen, M. 2015. Työn henkisten kuormitustekijöiden hallinta. Työturvallisuuskeskuksen verkkosivut. Viitattu 10.11.2021. https://ttk.fi/files/4660/Tyon_henkisten_kuormitustekijoiden_hallinta.pdf

Metteri, A. & Hotari, K-E. 2011. Eettinen kuormittuminen ja toimintaympäristö nuorten palveluissa. Teoksessa Sosiaalityön arvot ja etiikka. Toim. A. Pehkonen & M. Väänänen-Fomin. Äänikirja. Jyväskylä: PS-kustannus. Vaatii käyttöoikeuden. Viitattu 5.9.2021. <https://www.celiant.fi/work/296717/?loans>

Munro, E. 2020. Effective child protection. Sage publications. United Kingdom: C&M Digitals. Viitattu 18.2.2021. https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=Z8m1DwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Munro,+E.+2002:+Effective+Child+Protection&ots=8Dat80DgrA&sig=czq1PNmPJn1e3DcHUglGdtSZfG4&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

Niela-Vilén, H. & Kauhanen, L. 2016. Kirjallisuuskatsauksen vaiheet. Teoksessa Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Toim. Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, R. Turku: Turun Yliopisto.

Niiranen, V., Seppänen-Järvelä, R., Sinkkonen, M. & Vartiainen, P. 2010. Johtaminen sosiaalialalla. Helsinki: Gaudeamus.

Nurhonen, P. 2018. Empatiavälitteinen kuormitus lastensuojelutyössä. Teoksessa Tulevaisuuden lastensuojelu. Toim. J. Sudenlehti & I. Uusitalo. Suomen Psykologinen yhdistys ry.

Nyrhinen, A. 2016. Lastensuojelu puun ja kuoren välissä - laki, etiikka ja resurssit. Teoksessa Lapsen oikeudet lastensuojelussa. Toim. S. Hakalehto & V. Toivonen. Helsingin Kamari Oy, 62–69.

Närhi, P., Timonen-Kallio, E. & Yliruka, L. 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitospäivätoiminnan mallinnus. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperi 23/2017. Julkari. Viitattu 30.8.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132319/Tyo%cc%88paperi_2017_23_netti%20%282%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Oliver, C. 2017. Strength based child protection. Toronto: University of Toronto Press.

- Pajulo, M., Salo, S. & Pyykkönen, N. 2015. Mentalisaatio ihmistä suojaavana tekijänä. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Viitattu 7.11.2021. <https://www.duodecimlehti.fi/duo12278>
- Puusa, A. 2020. Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Toim. A. Puusa & P. Juuti. Helsinki: Gaudeamus, 145–156.
- Puusa, A. & Julkunen, S. 2020. Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Toim. A. Puusa & P. Juuti. Helsinki: Gaudeamus, 189–201.
- Pätäri, T. 2018. Toimiva lastensuojelutyön malleja. Teoksessa Tahto tehdä toisin uusia toimintatapoja lastensuojeluun. Toim. T. Pätäri & M. Ylikännö. Helsinki: Tietosanoma, 128–145.
- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Räty, T. 2019. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.
- Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa - Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.
- Saastamoinen, K. 2016. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Teoksessa Lapsen oikeudet lastensuojelussa. Toim. S. Hakalehto & V. Toivonen. Helsingin Kamari Oy, 135–138.
- Saastamoinen, K. 2018. Lapsi sijaishuollossa. Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoitustoimenpiteet. Helsinki: Edita.
- Selvityshenkilön arvio lastensuojelun henkilöstön riittävydestä ja ratkaisuehdotukset kuormituksen vähentämiseksi. 2018. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvitys. Viitattu 21.11.2020. <https://stm.fi/documents/1271139/6184550/Selvityshenkil%C3%B6n+arvio+lastensuojelun+kuormitus+FINAL+050318.pdf/a489a36e-7c2f-4ac7-9372-6bb221d2705e/Selvityshenkil%C3%B6n+arvio+lastensuojelun+kuormitus+FINAL+050318.pdf.pdf>
- Seppänen, M. 2021. Tunnetaidot voimavarana. Keuruu: PS-Kustannus.
- Sinkkonen, J. 2015. Omahoitaja lapsen ja nuoren kasvun tukena. Julkaisussa Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Toim. J. Sinkkonen & K. Tervonen-Arnkil. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 241–247.

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. 2017. Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen julkaisu. Viitattu 8.12.2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3959-2>

Sudenlehti, J. 2018. Mitä ihmettä meille tapahtui? Suhdekeskeinen hoito lastensuojelussa. Teoksessa Tulevaisuuden lastensuojelu. Toim. J. Sudenlehti & I. Uusitalo. Suomen Psykologinen yhdistys ry. 49–85.

Suihkonen, R. 2022. Toive työstä ilman eettistä stressiä. *Keskisuomalainen*, 152, 11.1.2022, 17.

Tilastoraportti. 2020. Lastensuojelu 2019. Lastensuojeluilmoitusten määrä on kaksin kertaistunut kymmenessä vuodessa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 3.12.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140215/Tr28_20.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Xiaoqing, T. & Xiao, L. 2021. Role Stress, Burnout, and Workplace Support Among Newly Recruited Social Workers. *Research on Social Work Practice*, 31, 5, 529–540. Viitattu 7.1.2022. <https://janet.finna.fi/>, SAGE Journals online.

Liitteet

Liite 1. Tutkimusilmoitus

Hei,

Olemme tekemässä opinnäytetyötä, jonka aiheena on **Psyykinen kuormitus omaohjaajatyössä**. Toivomme teidän vastaavan seuraaviin kysymyksiin omin sanoin, kokonaisilla lauseilla (ei ranskalaisin viivoin).

1. Mitkä asiat koet omaohjaajatyössä kuormittavana?
2. Kuinka koet omaohjaajatyön kuormittavuuden vaikuttavan hyvinvointiisi?
3. Mitkä tekijät työpaikalla vähentävät/voisivat vähentää omaohjaajatyön kuormitusta?
4. Millä keinoilla voit itse vähentää kokemaasi kuormaa?
5. Mitkä muut asiat auttavat sinua jaksamaan työssä?

Mitä teillä nousee näiden kysymyksien lisäksi jotain muuta aiheeseen liittyen, voitte kirjottaa myös ne ylös. Kirjoittamanne asiat ovat luottamuksellisia ja niitä käsitellään vain tässä opinnäytetyössä. Kysely tehdään anonyymisti. Muistakaa tämän lisäksi allekirjoittaa tutkimukseen osallistuttua myös suostumuslomake.

Kiitos osallistumisesta!

Opinnäytetyön toteuttavat: Iiris Kaappola, Jonna Laukkanen & Jenniina Sironen

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Liite 2. Suostumuslomake

Suostumuslomake

Suostun, että vastauksiani hyödynnetään opinnäytetyössä, jossa selvitetään omaohjaajan psyykkistä työhyvinvointia. Olen tietoinen opinnäytetyön tarkoituksesta ja tavoitteista. Vastauslomakkeessa ei kerätä henkilötietoja, eikä vastauksia käytetä muuhun tarkoitukseen, kuin opinnäytetyön tekemiseen, jonka jälkeen vastaukset hävitetään asianmukaisella tavalla. Minulla on milloin tahansa mahdollisuus vaihtaa mielipiteeni tutkimukseen osallistumisesta ilmoittamalla siitä opinnäytetyön tekijöille.

Mikäli sinulla tulee jotain kysyttävää koskien opinnäytetyötämme tai sen toteutusta, vastaamme mielellämme.

Aika ja paikka

Allekirjoitus

Terveisin

Iiris Kaappola, Jonna Laukkanen & Jenniina Sironen

Jyväskylän ammattikorkeakoulu